Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана | № 95 (16318) | 1983 оной апрелиин 23, суббото | Сэн 3 мүнгэн.

СОВЕТ ХУУЛИ НАРИНААР САХИХА

Совет хүнүүд, тэрэ тоодо манай республикын ажалшад, КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдые, арбан нэгэ... табан жэлэй түсэбтэ даабаринуудые урагшатайгаар ...нүүлхын тула зоримгойгоор ажаллажа байна. Урдахи ...гонуудһаа ехэшье, орёошье гээшэ. Эдэнние амжал... ...тайгаар дүүргэхын тула совет хүн бүхэн үндэр харюу... ...татай, эдэбхи үүсхэлтэй, шанга журамтай байха ёһо...

«Партиин, гүрэнэй болон ажалай журам ямаршье та... ...р хазагайруулгада эсэргүү тэмсэл шууд шангаар ...улха хэрэгтэй», — гэжэ Ю. В. Андропов хэлээ һэн.

...ороной арадай ажахые хүгжөөхэ талаар парти болон ...ительствын бэелүүлдэг хэмжээнүүдэй тоодо эдэбхи... ...байха, хуули болон журам заршам сахиха эрилтэ ...ала һуури эзэлнэ.

Совет хуули наринаар сахиха хэрэг СССР-эй эрхэ... ...бүхэнэй нангин уялга болоно. Тиихэдэ хуули сахил... ...ажалай журам һайжаруулха ябадалтай нягта холбоо... ...ха юм. Ажалай журам, хуули заршам саашадань ...бэхижүүлхэ, олониитэдэ харша, эсэргүү ябадал... ...тухай тэмсэлээ шангадхаха тухай Москвагай түрүү ...приятинуудай гаргаһан үүсхэл орон доторнай үргэ... ...дэмжэгдээ.

...вет эрхэтэдые хуули ба коммунис ёһо заншалнуу... ...наринаар сахидаг байхаар хүмүүжүүлгэдэ захиргаа... ...органууд гол үүргэ дүүргэдэг. Юстициин, сүүдэй, ...куратурын, милициин органуудай хүдэлмэриин аша ...дээшэлүүлхэ, гэмтэ ябадалнууд һайнаар мүшхэгдэ... ...зэмэтэй хүнүүд хэһээгдэхэ ёһотой гэжэ партиин ...XVI съезд дээрэ онсолон тэмдэглэгдээ һэн.

...хуули эбдэхэ ябадалые һэргылхэ талаар һүүлэй жэл... ...нилээдгүй хүдэлмэри ябуулагдаа. Олониитын гу... ...хото городуудта, һуурин тосхонуудта һайжараа. За... ...манай органуудай хүдэлмэрилэгшэд ажал ябуулгаяа ...жүүлжэ, гүрэнэй аша туһые, эрхэтэдэй эрхэ сүлөө ...ээнүүлые һайнаар хамгаална. Зүгөөр хуули, журам ...ии һайнаар сахихын тула милици, сүүд болон про... ...турын олониитэтэй холбоогоо улам үргэдхэхэ, бэхи... ...хэ ёһотой. Ажалшадые хуули ёһо мэдэдэг байхаар ...жүүлгын хүдэлмэриин тодорхой программа партиин ...съездын шиидхэбэринүүд, КПСС-эй ЦК-гай болон ...эй Верховно Соведэй Президиумэй баталан абаһан ...үсын документнүүд дотор тодорхойлогдонхой. ...Р-эй, союзна, автономито республиканууудай Үндэһэн ...нууд ба бусадшье тусгаар хуулинуудые наринаар ...ха, зүбөөр хэрэглэхэ тушаа тэндэ хэлэгдэнэ.

...ной захиргаанай органууд арадай депутадуудай нютагай Соведүүдтэй хамта хуули наринаар сахиха, журам ...м һайжаруулха тушаа республикын хүн зоной ...ойлгуулламжын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулна. Тии... ...эдэнэр хуули эбдэхэ, хулиган ябадал гаргаха, гү... ...зөөри үбэршэлхэ, үрихэ ябадалнуудтай эрид шууд ...дэлтэрүүлнэ.

...на хуули ёһон тухай, совет хүнүүдэй эрхэ ба уял... ...тухай ойлгуулламжын хүдэлмэри һайнаар ябуу... ...аб, тэндэл хуули, ажалай журам эбдэхэ ушарнууд ...байдаг гэжэ дүй дүршэл гэршэлнэ.

...публикымнай олохон ажалша коллективүүдтэ хуули ...ойлгуулха хүдэлмэри һайнаар ябуулагдана. ...лхэдэ, «Бурятгеология» нэгэдэлэй геофизическэ ...ициин коллектив хуули ёһон тухай хүдэлмэри ...тив соогоо үргэнөөр ябуулдаг юм. Тус коллективтэ ...ёһо таралан дэлгэрүүлхэ, хүнүүдые хүмүүжүүлхэ ...ээниин холын хараата түсэб табигданхай. Экспеди... ...хүтэлбэрилхы тушаалтад түсэбэй ёһоор хуулинуу... ...удална, коллективтэнь «Хүн ба хуули» гэһэн ки... ...дорн эмхидхэгдэнхэй. Тодорхойлбол, «СССР-эй Кон... ...и тухай», «Ажалай журам ба хуули сахиха дотоо... ...рнин тухай», «Ажалай хэлсээн ба тэрэнэй үүргэ», ...мэргэжэлтэдэй эрхэнүүд ба уялганууд» гэхэ мэ... ...нүүдээр лекцинүүд үнгэрһэн жэл ходо уншагдаа.

...ялэн арадай дружинанууд, нүхэдэй сүүдүүд бо... ...онииты бусад эмхинүүдэй хүдэлмэридэ ехэ анха... ...ануулагдадаг. Коллективээрээ кино, театрта ошо... ...базануудта амарха гэхэ мэтэ хэмжээ ябуулганууд ...р бэелүүлэгдэнэ.

...ли болон ажалай журам эбдэгшэд эндэ шангаар ...агдэнэ. Тиимэ хүнүүдые коллективэй суглаан ...үбшөөн хэлсэдэг, дутагдалнуудаа усадхаха тушаа ...хэмжээнүүд абтадаг.

...бүхы хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлһэнэй ашаар ...ажалай журам эбдэхэ ушарнууд эрид үсөөрөө.

...бликын хүдөөгэй ажалшадай дунда ойлгууламжын ...ри мүн лэ үргэнөөр ябуулагдана. Захиргаанай ...һаа гадна арадай депутадуудай нютагай Соведүүд ...элмэридэ горитой анхарал хандуулдаг байна. То... ...ходо, Бэшүүрэй, Захаамнинай, Зэдын болон бусад ...дэн районуудай нютагай Соведүүд хуули наринаар ...гэмтэ ябадал гаргаха, гүрэнэй зөөри хулууха, ...адалтай эрид шууд тэмсэнэ. Бэшүүрэй райсоведэй ...үнгэрэгшэ жэлдэ, жэшээлхэдэ, «Ажалай журам ...лхэ, кадрнуудай оролго гаралгые хорооха тухай», ...леспромхозой финансово-ажахын ажал ябуулга ...«Районой харьяата газар дээрэ архидалга, алко... ...ба ажалгүй зайгуултагшадтай ябуулдаг тэмсэл ...«Хуулиин наһа гүйсөөгүйшүүлэй дунда хуули эб... ...далые һэргылхэ талаар хэмжээнүүд тухай» гэхэ ...удалнууд заседанинууд, сессинүүд дээрэ хаража ...үргэн хэмжээнүүдые хараалһан байна.

...хуули мэдэдэг байхаар коммунис ёһо заншалда ...хээр залуушуулые хүмүүжүүлхэ гээшэ тон ехэ ...нартай хэрэг мүн. Республикын комсомолой ...ицинууд юридическэ асуудалнуудта хабаатай ...дые, хөөрэлдөөнүүдые, уншагшадай ба харагша... ...ференцинүүдые, асуудалнууд ба харюунуудай үдэ... ...үнгэргэнэ. Мүнөө үедэ «Залуушуул ба хуули» ...ргуулинууд ба клубууд хүдэлнэ.

...хамта хуули, журам заршам сахиха хэрэгтэ ...агдалнууд дайралдана. Гэмтэ, хулиган ябадал ...гүрэнэй зөөри хулууха, хайра гамгүйгөөр үрихэ, ...урмаг тоонуудые табяад, гүрэниие мэхэлхэ гэхэ ...ушарнууд үшөөл дайралдана. Үнгэрэгшэ жэл... ...ын районой гэр байрын-коммунальна ажахын ...ии управленидэ. Баргажанай-Адагай загаһанай... ...комбинадта бүлэг хулгайшад гүрэнэй зөөри ...жо байһанаа баригдаа һэн. Тиимэрхүү ушарнууд ...зарим районуудта бии. Гүрэнэй ба ажалай жу... ...адхаха, совет хуулиие хэлбэришэгүйгөөр сахи... ...го ажалша коллективүүдэй, партийна, совет ор... ...эрхэтэн бүхэнэй урда табигдана гээшэ.

...үедэ үргэн ниитэ ажалша коллективүүд тухай ...Хуулиин проектые зүбшэн хэлсэжэ, һанамжа ...нуудаа оруулжа байна. Тус Хуулиин хүсэндөө ...ажалшадай гүрэниие хүтэлэлгэдэ үргэнөөр ха... ...нигэжэ социалис демократи саашадань улам ...арга олдохо бшуу. Манайшье республикын ...энэ проектые зүбшэн хэлсэлгэдэ эдэбхитэйгээр ...ажа эхилбэ.

«...ТСКЭ СОЮЗАЙ АЖАЛШАД! АЖАЛША КОЛ... БҮХЭНДЭ ЗОХЁОХЫ, НЭГЭ НЭГЭНДЭЭ НҮ... ...ОНОЙ ТУҺАЛАМЖА ҮЗҮҮЛЭЛГЫН, ТАБАН ...ТҮСЭБЫЕ ДҮҮРГЭХЫН ТҮЛӨӨ ҮНДЭР ЕХЭ ...АЛГЫН ОРШОН БАЙДАЛ БАЙГУУЛАГТЫ! ...ДХЭЛ БА ГУРИМ ЗАРШАМЫЕ, УШАР ЕҺО ...КОММУНИС ЖАЯГ ЖУРАМЫЕ БЭХИ...ТЫ!»

КПСС-эй ЦК-гай ПОЛИТБЮРОДО

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой ээлжээтэ заседани боложо, «Карл Маркс болон манай үе саг — эб найрамдалай ба хүгжэлтэ дэбжэлтын түлөө тэмсэл» гэжэ Берлиндэ үнгэргэгдэһэн уласхоорондын научна конференци дээрэ КПСС-эй делегациин хэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэлые шагнаба. Конференци марксистско-ленинскэ теориин хүсэн түгэс байһые, энэ теориие бэелүүлһэн бодото социализмын үүргые, социализмын болон эб найрамдалай түлөө тэмсэлэй хоорондохи таһаршагүй холбоое, национальна ба социальна сүлөөрэлгын түлөө коммунис хүдэлөөнэй болон элдэб хүдэлөөнүүдэй интернациональна һаналаа нэгэдэлгын шухала удха шанартайе тодо хурсаар харуулһан байна гэжэ тэмдэглэгдээ.

Союзна республикануудай Компартинуудай ЦК-нуудай, партиин крайкомууд болон обкомуудай нэгэдэхи секретарьнарай энэ жэлэй апрелиин 18-да болоһон зүблөөн дээрэ табигдаһан зорилгонуудые бэелүүлэн, КПСС-эй ЦК-гай Политбюро ороной хүдөө ажахые саашадань хүгжөөлгын хэдэ хэдэн асуудалнуудые хаража үзэһэн байна. Энэ жэлдэ ургаса хурялгые, хүдөө ажахын продуктнуудые, тэжээл бэлэдхэлгые хангаха, 1983—1984 онуудта малай үбэлжэлгые амжалтатайгаар үнгэргэхэ талаар хараалагдаһан нэмэлтэ хэмжээнүүд һайшаагдаба.

1984—1985 онуудта зарим тухэлэй хүдөө ажахын машинануудые бүтээн гаргаха хүсэнүүдые дары түргөөр байгуулха, тиигээд Тракторна ба хүдөө ажахын машина бүтээлгын министерствын предприятинуудта тэдэниие ехээр бүтээн гаргаха хэмжээнүүд тодорхойлогдоо. Хүдөөгэй юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудай, техническэ мэргэжэлэй училищинуудай һурагшадые ажалда дүршэл шадабаритайгаар һургаха, хүмүүжүүлхэ, мэргэжэлээ шэлэхэдэнь туһалха, тэдэниие дүүргэжэ гарагшадые хүдөө ажахын үйлэдбэридэ түбхинүүлэн хүдэлгэхэ тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдээ.

1983—1985 онуудта, мүн 1990 он хүрэтэрхи үедэ Забайкалиин ба Алас-Дурна зүгэй районуудта түлишын элшэ хүсэнэй баазые саашадань хүгжөөхэ хэмжээнүүд тухай асуудалые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро заседани дээрээ хаража үзэһэн байна.

Автомобиль бүтээлгын түрүү туйлалтануудай үндэһэ һуури дээрэ шэнэ түхэлэй хүнгэн автомобиль бүтээн гаргаха болон тэрэниие хубилгаха үйлэдбэриие Ленинскэ комсомолой нэрэмжэтэ автомобильна заводто байгуулха тухай СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дурадхалые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро һайшааба.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой заседани дээрэ ороной дотоодын байдалай ба гадаадын политикын бусад зарим асуудалнууд мүн лэ хаража үзэгдэһэн байгаа.

ГАЗАРТАА БУСАХЫЕ БЭЛДЭНЭ

НИИДЭЛГЫЕ ЗАЛАН ХҮТЭЛХЭ ТУБ. (ТАСС). Космонавтнууд Титовой, Стрекаловай ба Серебровой хүдэлмэриин хоёрдохи үдэр апрелиин 21-дэ Москвагай сагаар 9 часта эхилһэн байна. Ниидэлгын программатай зохилдуулагдан, станцида дүтэлхэ зорилгоор онгосын ниидэхэ зам таарүүлагдаһан, тэрэнэй түхеэрэлгэнүүдэй хүдэлмэри шалгагдаһан байгаа. Станцида ойртохоор хараалагдаһан гурьмай хазагайруулагдаһан дээрэһээ «Союз Т-8» онгосо ба замбуулинай «Салют-7» станци холболдохоёо болиһон байна.

Космонавтнууд Титов, Стрекалов ба Серебров Газартаа бусахые бэлдэжэ эхилээ.

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

УКАЗ

«РСФСР-эй ГАБЬЯАТА ЭКОНОМИСТ» ГЭҺЭН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

Экономическа хүдэлмэридэ габьяатай байһанайнь түлөө **«РСФСР-эй габьяата экономист»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

Буряадай АССР-һээ

Няголов Геннадий Тарасовичта — Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай Улаан-Үдын городской Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй финансын таһагые даагша.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. ЯСНОВ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1983 оной апрелиин 21.

БУРЯАДАЙ АССР-60

НАЙМА МЯНГААР ҮЛҮҮЛБЭ

«Буржелезобетон» нэгэдэлэй 3-дахи филиалай коллектив энэ жэлэй түрүүшын кварталай түсэбтэ даабаринуудые нэрэтэй солотойгоор бэелүүлбэ. Тусхайлбал, үнгэрһэн гурбан һарын туршада 200 мянган түхэригэй нормативна сэбэр продукци гаргаха түсэбөө 8 мянган түхэригөөр үлүүлэн дүүргээ. Тиихэдэ товарна продукци гаргаха түсэбынь 104,7 процент, хабсаргагдамал түмэр - бетон — 100,3 процент, мүн товарна бетон гаргаха даабаринь 296 кубометрээр үлүүлэн дүүргэгдээ.

Предприятиингаа амжалта туйлаха хэрэгтэ арматурна цехэй коллектив хубитаяа горитойгоор оруулалсана. Энэ цехэй хүдэлмэришэд предприяти дотороо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ хэды дахин түрүүлһэн габьяатай.

Н. А. Смирнова, коммунист, ажалай ветеран, энэ цехые хүтэлбэрилнэ. Нина Аркадьевна 23 жэлэй саана эндэ хүдэлхөө ерэһэн намтартай. Түрүүшээр юрын хүдэлмэришэнөөр, бригадираар, мастераар удаан хүдэлөө. Үдэр бүриингөө түсэбые эрхим һайнаар дүүргэдэг, урагшаа һанаатай, хододоо эдэбхи үүсхэл түгэс, мүн хүн зониие хүтэлбэрилхэ бэлиг шадабаритай хадань тэрэниие цехэй начальнигаар дэбжүүлээ һэн. Предприятиингаа захиргаанай, мүн суг хүдэлдэг нүхэдэйнгөө найдалые харюулхын түлөө энэшье үүргэ, уялгануудаа магтаалда хүрэмөөр тэрэ дүүргэнэ. Нина Аркадьевна «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденоор дэмы шагнагдаагүй хаюм.

Цех дотор габшагай ажалаараа мэдээжэ болоһон хүдэлмэришэд олон. Жэшээнь, арматурщик Е. В. Димова «Арбадахи табан жэлэй социалис мүрысөөндэ илагша» гэһэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм. Елена Васильевна энэшье табан жэлэй туршада үндэр бүтээсэтэйгээр хүдэлхөөр зоригжонхой. Ажалай Алдар Солын гурбадахи шатын ордентэ энэ түрүү хүдэлмэришэн үдэр бүриингөө нормые үлүүлэн дүүргэнэ. Тиихэдэ түсэбтэ даабаринуудаа холо үлүүлэн дүүргэдэг Г. И. Поплевинагай хүтэлбэридэг арматурщигуудай бригада эрхим шанартай продукци гаргана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) Г. И. Поплевина, Л. Г. Федорова, Л. Г. Потапова.

М. СУТУРИНАЙ фототекст.

АМЖАЛТАЯА АРЬБАДХАНА

Ойн баярай һайндэрые ажалайнгаа эрхим амжалтаар угтахын түлөө мүрысөөн Улаан-Үдын районой колхоз, совхозуудта үдэрһөө үдэртэ улам үргэдэнэ. Ажахынуудай гүүртэ, фермэнүүдэй үхэршэд, һаалишад малайнгаа үбэлжэлгые эмхитэй һайнаар үнгэргэжэ, үнеэдэйнгээ һү шэмые дээшэлүүлхын тула, мүн гүрэндэ сагаан эдеэ тушааха гурбан һарынгаа түсэбые заабол бэелүүлхын тула шармайн оролдоо.

Энэ жэлдэ районой колхоз, совхозуудта һү һаалинь нёдондонойхиһоо нилээд дээшэлүүлэгдэнхэй. Районой 16 ажахын 12-ойнь һаалишад нёдондоной энэ үеынхиһөө нилээд ехэ һү һаагаа. Илангаяа «Дружба» колхозой, Калининай нэрэмжэтэ совхозой фермэнүүдэй коллективүүд үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхиһөө һү 39 процент ехээр үйлэдбэрилөө.

1982 оной энэ үеынхиһөө һү һаалияа 18—20 процентээр дээшэлүүлһэн «Советская Россия», «Авангард», «Восход» колхозууд гүрэндэ һү худалдаха кварталайнгаа түсэбые болзорһоонь уридшалан дүүргэһэн юм. Район дотор дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ «Советская Россия» колхозой һаалишад Зинаида Усманова, Евдокия Черданцева, «Авангард» колхозой — Надежда Бурдуковская, Екатерина Емельянова, Анна Булгакова, Галина Игумнова, «Восход» колхозой — Полина Руснна, Клавдия Мельникова, «Дружба» колхозой һаалишад Агафья Емельянова, Агафья Федотова гэгшэд һара бүхэндэ эрхимлэжэ, туйлаһан амжалтаяа улам арьбадхана.

А. НАГАСЛАЕВ.

ШАГНАЛ

Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ удаан саг соо һайнаар ажаллаһанайнь түлөө, түрэһөөр 50 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, Хурамхаанай районой Уланхаанай совхозой директор Владимир Цыдыпович **Баторовые** Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба.

ХОЁР ҺАРААР УРИДШАЛАА

Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Булагай һү һаалиин фермын коллектив түрэл республикынгаа алдарта ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ хам оролсоод, жэлэй эхинһээ хойшо эршэтэйгээр ажаллажа байна. Тусхайлбал, тэдэнэр һү һааха хахад жэлэйнгээ түсэбые хоёр һара арбан хоногоор урид амжалтатай бэелүүлбэ. Тус фермын малшад үнгэрһэн хугасаа соо дүн хамта 1419 центнер сагаан эдеэ гүрэндэ һайн шанартайгаар тушаагаа.

Түрүү коллектив нёдондоной октябрь һараһаа эхилжэ, район дотороо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ илажа, КПСС-эй горкомой болон райгүйсэдкомой дамжуулгын Улаан туг хододоо баряад байна.

Энэ туйлаһан амжалтада малшад Дари Доржиевна Очирова, Анна Ешидоржиевна Бадмацыренова, Дарима Арсалановна Ринчинова, Сергей Цыренжапович Мункуев, залуу һаалишад Владимир Бальжинимаев, Александр Пурбуев, мал адуулагшад Батор Очиров, Геннадий Малков болон бусад өөһэдынгөө хубитануудые нилээд оруулаа. Тугалшан Надежда Иннокентьевна Григорьева даалгагдаһан гүүртынгээ 100 тугал гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлнэ.

Буряадай АССР-эй 60 жэлэй ойн хүндэлэлдэ ажалай бэлэг болгон, тэдэнэр хахад жэлэй түсэбһөө гадуур 700 центнер һү һааха гэжэ шиидэнхэй. Булагайхид мүн лэ энэ туйлаһан амжалтаяа Майн 1-нэй һайндэртэ зорюулна.

Н. НАМСАРАЕВ, манай корр.

Сэлэнгын район.

...ЯРАЙ СУГЛААН

...эр Буряадай ...Ленинэй орден... болон баледэй ...скэ театр соо ...р Ильич Ленин... ...һээр 113 жэлэй ...та зорюулагда... ...ай суглаан бо...

Суглаан дээрэ КПСС-эй обкомой таһагые даагша Л. Я. Похосоев элидхэл хээ.

Удаань суглаанда хабаадагшадта һайндэрэй концерт харуулагдаба.

КОЛХОЗУУДАЙ СОВЕДЭЙ СУГЛААН

Үсэгэлдэр Улаан-Үдэдэ Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй конференц-зал соо колхозуудай Соведүүдэй түлөөлэгшэдэй республиканска суглаан боложо үнгэрөө. Энэ суглаан дээрэ «1981—1982 онуудай туршада колхозуудай республиканска Соведэй хэһэн хүдэлмэриин үрэ дүнгүүд ба КПСС-эй XXVI съездын, мүн КПСС-эй ЦК-гай майн болон ноябриин (1982 он) Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, колхозуудай үйлэдбэриие саашадань бэелүүлхэ зорилгонууд тухай» асуудалаар колхозуудай республиканска Соведүүдэй түрүүлэгшэ **В. У. Дарханов** элидхэл хээ. Мүн эндэ республика дотор колхозниигуудай Жэшээтэ Уставай эрилтые наринаар сахиха тухай асуудалаар республикын Хүдөө ажахын министерствын юрисконсультант Е. Б. Цырендоржиев, «КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй салингые дээшэлүүлхэ тухай» асуудалаар энэл министерствын таһагые даагша З. Р. Будаев гэгшэд нэмэлтэ элидхэлнүүдые хэһэн байна.

Элидхэлнүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ Улаан-Үдын районой «Советская Россия» колхозой гахайн фермые даагша В. М. Китаев, Бэшүүрэй районой «Победа» колхозой ахамад экономист Л. А. Смолина, Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой луговод Е. П. Бутаков, Хяагтын районой «Родина» колхозой түрүүлэгшэ А. Г. Нечаев, Улаан-Үдын районой «Дружба» колхозой түрүүлэгшэ П. М. Болонев, республикын прокуророй ахалагша туһалагша М. М. Гершевич, Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ М. А. Спиридонов, республикын Госбанкын конторые эрхилэгшэ А. А. Вязинский гэгшэд үгэ хэлээ.

Тус суглаан дээрэ республикын колхозуудай Соведэй болон Президиумэй гэшүүд һунгагдаа. Мүн энэ Соведэй секцинүүд болон байгша ондо бэелүүлэгдэхэ түсэбүүд баталагдан абтаа.

Манай корр.

МҮРЫСЭНЭБДИ: БУРЯАД, ШЭТЭ, ЯХАД

1983 ОНОЙ ЯНВАРЬ — МАРТ ҺАРАНУУДАЙ ДҮНГҮҮД

	Түсэбэй дүүргэлтэ (проц). Буряадай АССР	Яхадай АССР	Шэтын область
ПРОМЫШЛЕННОСТЬ			
Продукци худалдалга	101	102	95
Нормативна сэбэр продукци	103	107	104
Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгэ:			
—товарна продукцяар	101	102	97
—нормативна сэбэр продукцяар	103	105	105
Промышленна предприятинуудай тоо бүхыдөө:			
—продукци худалдалгын дүнгөөр	58	41	81
—нормативна сэбэр продукцяар	126	93	122
Гэдэнэй дундаһаа түсэбөө дүүргээгүйшүүл:			
—продукци худалдалга	7	—	12
Ниитэ тоодо процентээр	12	—	15
Нормативна сэбэр продукцяар	5	1	16
Энэнь ниитэ тоодо процентээр	4	1	13
ХҮДӨӨ АЖАХЫ			
Хүдөө ажахын гол продуктнуудые бэлэдхэлгэ (1-дэхи кварталай түсэбөөр)			
Мал ба шубуун	101	115	119
Һүн	106	101	99.6
Үндэгэн	107	103	111
КАПИТАЛЬНА БАРИЛГА			
Гүрэнэй капитальна һомололгоор ашаглалгада оруулагдаһан гол фонднууд (1-дэхи кварталай түсэбөөр)	93	85	90
Капитальна һомололгын лимит ашаглалга	102	107	101
Тэрэ тоодо барилга-хабсаралгын хүдэлмэри	104	100,8	100,6
Барилгада капитальна һомололгын лимит ашаглалгада (жэлэй түсэбтэ)			
Гэр байра барилгада	18	21	15
Һургуулинуудые барилгада	9	19	5
Хүүгэдэй эмхи зургаануудые барилгада	11	21	12
Гэр байра ашаглалгада оруулалга (1-дэхи кварталай түсэбөөр)	106	90	76
Өөһэдын хүсөөр хэһэн подрядна хүдэлмэриин хэмжээн	105	98	90
ХУДАЛДАА НАЙМААН			
Гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай ниитэ хэмжээн	97	99,5	98
ХҮН ЗОНОЙ АЖАҺУУДАЛ ХАНГАЛГА			
Хангалгын ниитэ хэмжээн	102	101	100,7

Буряадай АССР-эй Статистическэ управлени

КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө

ҮНЕЭДЭЙ ҮҮЛТЭР ҺАЙЖАРУУЛХА

Мүнөө ажахынуудта һү үйлэдбэрилхэ шэнэ технологиин нэбтэрүүлэгдэжэ, гүйсэд оньһожоруулагдаһан фермэ, комплекснуудай олоор баригдажа байхада, эндэ тааараха, ашаг шэмэ ехээр үгэхэ үхэрнүүдые олон болгохо гэээшэ мүнөөдэрэй шухала зорилгонуудай нэгэн болоно.

Үнэндөө. зарим колхоз, совхозуудта малайнь, илангаяа һаалиин үнеэдэйнь үүлтэр муу, хүхэ дэлэнгынь машинаар һаалгада таарахагүй, ашаг шэмэ багатай байһан дээрэһээ һү үйлэдбэрилгые промышленна түхэлтэй болгохо хэрэг гэдэргэ татагдана бшуу.

Тиимэһээ КПСС-эй XXVI съездын, партиин ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүд дотор энэ асуудалда онсо анхарал хандуулагдаһан байна. Малай үүлтэр һайжаруулха племенной, селекционно хүдэлмэриие эрид шангадхаха тушаа эрдэмтэд, мэргэжэлтэдэй, мал ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй урда харюусалгатай зорилго табигданхай гээшэ.

Энэ талаар манай Буряадай республикада ямар хүдэлмэри ябуулагданаб гэһэн асуудал гарана. Һүүлэй жэлнүүдтэ манай эндэхи племенной ажахынууд тусгаар һү ехэтэй монбельярска үүлтэрэй үхэрнүүдые симменталтай холёод үсхэбэрилжэ гуршадаг болонхой. Украинада олоор үсхэбэрилэгдэдэг энэ үүлтэрэй үнеэд, гунжад һү ехэтэй гэжэ суутай юм. Тэдэнэр симменталнуудта орходоо 20—25 процентээр ехэ һү үгэдэг. Үдэрэй хоёр дахин һаахада ехэ таарамжатай.

Жэшээлхэдэ, Сэлэнгын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо, Тельманай нэрэмжэтэ совхоздо, Буряадай хүдөө ажахын институдай һуралсалай «Байгал» ажахыда симментал үүлтэрэй үнеэдые монбельярска үүлтэрэй бухын үрөөр үрэжүүлхэдэнь тэдэнһээ гараһан түлынь манай эндэхи байгаалиин эрхэ байдалда яһала таараха, юрын симментал үүлтэрэй тугалнуудта орходоо түргэнөөр томо тобир болодог байба. Һүүлдэнь тэдэниие гунжан болгожо тугаллуулаад, машинаар үдэрэй хоёр дахин һаахада сэбэр симментал үүлтэрэй гунжадта орходоо 20—25 процентээр ехэ һү үгэнэ. Манай эндэхи симментал үнеэд түрэһөөр 5—6 һара соо һаалгаад байхадаа саашадаа хожоржо эхилдэг. Харин симментал монбельяр хоёрой хоорондоһоо гараһан үхэр удаан саг соо хожордоггүй һаалгадаг байна.

Хэнэйшье мэдэһээр, республикын ажахынуудта дииилэнхидээ симментал болгогдоһон үүлтэрэй үхэрнүүд үсхэбэрилэгдэнэ гээшэ. Тиимэһээ энэ үүлтэрэй малые саашаданьулам һайжаруулха. элбэг аад, тоһолиг, бэлок ехэтэй һү үгэдэг болгохо, эдиһэн тэжээлээ һайса харюулха, бэеэр тобир сула үхэрнүүдые олон болгохо шухала. Иигээд ерэхэдээ тиимэ үнеэдые фермэ, комплекснуудта олон болгохын тула эмэ тугалнуудые багаһаань илгажа, тусгаар заабариин ёһоор түлжүүлхэ, илангаяа уяанда байлгажа, машинаар һаалгажа һургаха гээшэ шиидхэхы удха шанартай.

Һаалиин фермэ, комплекснуудта ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, һү үйлэдбэрилгые поточно - цеховэй гуримда оруулха, һаалишадай хүдэлмэриие хоёр халаанда эмхидхэхэ, малай тэжээлые оньһон машинаар хубаарилжа үгэхэ гэхэ мэтэ түрүү онол аргануудай үргэнөөр нэбтэрүүлэгдэжэ байхада энэмнай бүришье шухала. Эндэ нэгэ адли хэмжээнэй тэжээл эдеэд, үдэрэй хоёр һаалгахадаа һү ехээр үгэдэг үнеэдые олон болгобол, бүхы хүдэлмэриие оньһожоруулха, ажалай гаргашые хороохо, продукциин өөрынь үнэ сэнгые хямдаруулха аргатай болоно.

Түрүү ажахынуудай дүй дүршэл дээрэһээ харахада, үхэр малаа үбһэ тэжээлээр һайса хангажа, тэдэнээ зүбөөр эдеэлүүлжэ, һайн байрада байлгаад, һү үйлэдбэрилгэдэ шэнэ технологи нэбтэрүүлэн, үнеэн бүриһөө жэлдээ 3000 килограммһаа дээшэ һү һаадаг фермэнүүд олон боложо байна. Тэдэнэй дундаһаа Сэлэнгын районой Ленинэй колхозой, Тельманай нэрэмжэтэ совхозой, Кабанскын районой зарим ажахынуудай фермэнүүдые нэрлэхээр.

Буряадай хүдөө ажахын институдай һуралсалай «Байгал» ажахыда жэлдээ тус бүридөө 4000—5000 килограмм һү үгэдэг симментал үүлтэрэй үнеэд бии болгогдонхой. Тиимэһээ СССР-эй Хүдөө ажахын министерствын захиралтын ёһоор энэ үүлтэрэй малые Сибириин болон Алас Дурна зүгэй ажахынуудта олошоруулха гэжэ дурадхагданхай. Гэбэшье үбһэ тэжээлэй дутамагһаа боложо, энэ үүлтэрэй малай үгэжэ шадаха ашаг шэмын оройдоол 25—30 процентнь абтана.

Симментал үүлтэрэй малай ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхын тула үнеэн бүхэндэ жэлдэ 40 тэжээл единицын хэмжээнэй хоол бэлэдхэхэ хэрэгтэй. Гэбэшье үүлтэртэ мал үсхэбэриллэг «Байгал» ажахыдашье тэды шэнээн тэжээл бэлэдхэжэ шаданагүй. Юуб гэхэдэ, эдлүүриинь газар бага. Эдлүүриин газарай 100 гектар бүридэ 335 центнер һүн абтана.

Манай һанахада Улаан-Үдын районой олонхи ажахынуудта саашадаа эбэртэ бодо малай тоо толгойе олошоруулангүй, тогтонижоруулжа, ажахы бүхэндэ 500—550 толгой үнеэдые байлгаад, тэдэнэйнгээ тус бүриһөө жэлдээ 4500—5000 килограмм һү абадаг болохо шухала. Түбхын түрүүн селекционно-племенной хүдэлмэриие һайнаар эмхидхэжэ, ашаг шэмэ ехэтэй малые олон болгоод байбал, энэ һалбариие сүм промышленна үндэһэ һуурида оруулхада таатай болохо бшуу.

Тусхайлбал, һуралсалай «Байгал» ажахыда монбельярска ба гольштино-фризска үүлтэрэй мал үсхэбэрилжэ, ушам ехэ дэлэнтэй, ходорхой һайн хүхэтэй, бэеэр сула тобир, машинаар һаахада таатай үнеэдые олон болгохо хэрэгтэй. Илангаяа племенной хүдэлмэриие тодо һайнаар эмхидхэжэ, фермэ, комплекс бүхэнэй үнеэдые нэгэ адли болгохо, эгээл һүтэй, хүхэ дэлэн һайнтай, номгон зантай, машинаар һаахада таатай үнеэдые эндэ суглуулха шухала болоно. Тиимэһээ үнеэн болохо эмэ тугалнуудые багаһаань зүбөөр түлжүүлхэ, харууһалха, эдеэлүүлхэ, һүүлдэнь бэсэр. һү шэмээрээ адлирхуу гунжадыень шэлжэ абаха ёһотой.

Ондоогоор хэлэбэл, һү үйлэдбэрилгые промышленна үндэһэ һуурида оруулхын тула нэн түрүүн үхэр малые эрхим шанартай элбэг ехэ тэжээлээр хангаха, тэрэниие үнеэдтэ зүбөөр эдюулхэ, малай үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэриие бодомжотойгоор эмхидхэхэ хэрэгтэй болоно. Үүлтэртэ малай бүхы һайн талыень гүйсэд хэрэглэхын тула тэдэнһээ гараһан эрэ, эмэ түлыень нарин нягтаар бүридхэжэ, тэмдэглэжэ абаха, тэдээн сооһоо эгээл һайнуудыень шэлжэ үсхэбэрилхэ шухала. Һуралсалай «Байгал» ажахыда шэлэгдэмэл һайн үүлтэрэй Мазай, Жирим гэжэ нэрэтэй бухануудай, Цена, Зорька болон бусад үнеэдэй түл илангаяа һайн байдаг гэжэ тодоронхой. Тэдэнһээ гараһан тугалнууд лэ үсхэбэридэ табигдадаг, ажахынуудта худалдагдадаг юм.

Һаалиин малай үүлтэрые, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ зорилготойгоор мүнөө республикын зарим ажахынууд симментал үнеэдые монбельярска үүлтэрэй бухын үрөөр үрэжүүлдэг болоно байна гэжэ дээрэ хэлээ һэмди. Мүнөө үедэ эхэ мал искусственна аргаар үрэжүүлхэ республиканска станцида монбельярска үүлтэрэй бухын хүргэгдэһэн үрэ бии. Мүн тиимэ үүлтэрэй гурбан буха үрэжүүлгэдэ хэрэглэгдэнэ. Тэдэнэй үрөөр «Байгал» ажахын эгээл һүтэй һайн үнеэд үрэжүүлэгдэдэг юм.

Үнеэдэй һү шэмые эрид дээшэлүүлхэ талаар эдэ хэмжээнүүд ашаяа харюулха гэжэ найданабди. Гэбэшье энэ талаар илангаяа селекционно-племенной хүдэлмэриие эрид һайжаруулха саг ерээ.

К. ИЛЬИН,
хүдөө ажахын эрдэмэй доктор.

ГАБШАГАЙ АЖАЛАЙ АЛХАМУУД

1983 ОНОЙ НЭГЭДЭХИ КВАРТАЛДА БУРЯАДАЙ АССР-эй ПРОМЫШЛЕННОСТИИН ГҮРЭНЭЙ ТҮСЭБЫЕ ДҮҮРГЭЛГЫН ДҮНГҮҮД ТУХАЙ

Продукци худалдаха талаар кварталай түсэб 101.4 процентээр дүүргэгдээ.

Нёдондоной энэ үеынхитэй жэшэбэл, промышленна үйлэдбэриин хэмжээн 14.1 процентээр ургаһан, ажалай бүтээсэ 13.8 процентээр дээшэлһэн байна. Продукциин ургалтын 98 процентнь ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгэһээ абтаба.

Үйлэдбэриин ургалта удаадахи һалбаринуудта туйлагдаа гэбэл:

	1983 оной нэгэдэхи кварталай үйлэдбэриин хэмжээн 1982 оной нэгэдэхи кварталайхитай сасуулхада (проц).
Машина бүтээлгэ ба металл болбосоруулга	106.0
Ой модоной, модо болбосоруулгын ба целлюлозо-саарһанай промышленность	110,1
Барилгын материалнуудай промышленность	110.8
Шэлэй ба шаажан-шабар амһартын промышленность	104,0
Хүнгэн промышленность	133,4
Эдеэ хоолой промышленность	101,8
Талха таталгын-хүрпээтэ ба холимог тэжээлэй промышленность	113.3
Полиграфиин промышленность	103,7

Хүдөөгэй 19 районой 17-ниинь, Улаан-Үдэ хото продукци худалдаха ниитэ хэмжээгээр түсэбөө дүүргэбэ.

1983 оной хоёр һарын баримта мэдээнүүдэй ёһоор, промышленна продукциин өөрынь үнэ сэн хямдаруулагдаа.

Республикын 125 предприятиин хүдэлмэри (бүхы предприятинуудай 67,9 процентнь) нормативна сэбэр продукцяар сэгнэгдэнэ. Бүхы дээрээ эдэ предприятинуудта нормативна сэбэр продукци үйлэдбэрилэн гаргалгын түсэб 103,5 процент дүүргэгдээ, нёдондоной жэлэй энэ үеынхидэ орходоо, 7.7 процентээр дээшэлһэн байна.

Продукци худалдаха, үйлэдбэриин ургалта болон ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ талаар гүрэнэй түсэбэй дүүргэлтэ зарим министерствэнүүдтэ, үйлэдбэриин нэгэдэлнүүдтэ, управленинүүдтэ иимэ баримтануудаар харуулагдана гэбэл:

	Продукци худалдаха талаар 1983 оной нэгэдэхи кварталай түсэбэй дүүргэлтэ (проц.).	1983 оной нэгэдэхи квартал 1982 оной нэгэдэхи кварталтай жэшэбэл (проц.). Үйлэдбэриин хэмжээнэй талаар	Ажалай бүтээсын талаар
«Бурятэнерго» гэжэ район-о элшэ хүсэнэй управлени	101,1	110,0	107.1
Модо бэлэдхэлгын «Забайкаллес» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэл *)	103,5	103,7	106,2
«Бурятформмаш» нэгэдэл *)	102,3	112,1	104.4
«Буржелезобетон» нэгэдэл *)	101,0	105.7	101,9
«Бурмясопром» нэгэдэл *)	100.0	102,0	90,8
Һүнэй промышленностиин үйлэдбэриин нэгэдэл	102,8	111,4	113,4
Кондитерска промышленностиин Улаан-Үдын нэгэдэл	100.5	101,6	113.5
«Байкалрыбпром» нэгэдэл (Буряадай АССР-тэ) **)	107,2	98,0	96,9
«Госкомсельхозтехника»	87,3	99,3	97.7
тэрэ тоодо: «Бурятавторемонт» нэгэдэл	84,7	97.7	97,4
Хилээмэнэй продуктнуудай управлени *)	105.6	113,3	110,6
Хэблэлэй, полиграфиин ба номой наймаанай хэрэгүүдые эрхилдэг гүрэнэй комитет *)	101.0	103.7	104.0
Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй мэдэлэй промышленность	103,5	104.8	104,5
Нютагай промышленностиин министерство *)	103,4	106,7	103.2
Түлишын промышленностиин министерство *)	110,5	110.5	09.7
Эдеэ хоолой промышленностиин министерство	102,6	100,7	96.2
«Бурятстройматериалы» нэгэдэл	103,9	104.2	109,7
Ой модоной ажахын министерство *)	111,3	102,2	110.0

*) Түсэбэй дүүргэлтын ба ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгын ургалта нормативна сэбэр продукцяар тоолон гаргагданхай.

**) Түсэбэй дүүргэлтын процент товарна продукцяар тоолон гаргагданхай.

12 миллион шахуу түхэригэй эрхим шанартай продукци үйлэдбэрилэгдөө. Нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулбал, иимэ продукци үйлэдбэрилгэ 11.6 процентээр ургаһан байна.

Гол зүйлэй продукци үйлэдбэрилгэ иимэ болобо:

	1983 оной нэгэдэхи кварталда үйлэдбэрилэгдөө
Электрын элшэ хүсэн — миллион киловатт-часаар	14001
Приборнууд, автомат хэрэгсэлнүүд ба тэдэнэй запасной частьнууд — миллион түхэригөөр	3,2
Мал ажалай ба тэжээл үйлэдбэрилгын машинанууд — мянган түхэригөөр	5718
Хабсаргагдамал түмэр хэрэгсэлнүүд—мянган тонноор	6,8
Хюрөөдэмэл материалнууд (хамһабариин предприятинуудгүйгөөр) —мянган кубометрээр	281,9
Целлюлозо — мянган тонноор	30,0
Картон — мянган тонноор	26.4
Барилгын хирпиисэ — миллион хэһэгээр	30,6
Хабсаргагдамал түмэр-бетон хэрэгсэлнүүд ба детальнууд (хамһабариин предприятинуудгүйгөөр) — мянган кубометрээр	41,1
Сонхын шэл — миллион дүрбэлжэн метрээр	4,1
Угаагдаһан ноохон — мянган тонноор	5,5
Бэлэн болгогдоһон ноохон бүд — мянган дүрбэлжэн метрээр	705
Нэхэмэл гадар хубсаһан — мянган хэһэгээр	747
Нэхэмэл дотор хубсаһан — мянган хэһэгээр	541
Оедолой промышленностиин продукци (нормативна үнэ сэнгээр) — миллион түхэригөөр	2.0
Мяхан — мянган тонноор	4,3
Һүнһөө абтаһан сагаан эдеэн—мянган тонноор	18,1
Хилээмэн ба хилээмэ-бүүлхын зүйлнүүд — мянган тонноор	16,0
Кондитерска зүйлнүүд — мянган тонноор	5,7
Макароной зүйлнүүд — мянган тонноор	1,7
Гүрэнэй ноосэнүүдһээ абтаһан холимог тэжээл —мянган тонноор	55,4
Мебель —миллион түхэригөөр	3,4
Хубсаһа угаадаг машинанууд — мянган хэһэгээр	51.2

Республика доторнай 152,1 миллион түхэригэй (хараалагдаһан түсэбэй 97,5 процент) арадай хэрэглэмжын эд бараан, тэрэ тоодо 13.9 миллион түхэригэй соёлой-ажаһуудалай ба ажахын хэрэглэмжын эд бараан үйлэдбэрилэгдэһэн байна. Нёдондо жэлэй энэ үеынхидэ жэшэбэл, соёлой-ажаһуудалай ба ажахын хэрэглэмжын эд бараан үйлэдбэрилгэ 13 процентээр дээшэлээ.

Электрын, дулаанай элшэ хүсэ үйлэдбэрилхэ, 100 гаран киловатт хүсэтэй переменнэ тогой электродвигательнүүдые, мал ажалай ба тэжээл үйлэдбэрилгын машинануудые бүтээхэ, хюрөөдэмэл материалнууд, цемент, шифер, сонхын шэл. угаагдаһан нооһо, бэлэн болгогдоһон бүд, нэхэмэл хубсаһа, загаһаар буйлуулагдаһан эдеэ хоолой зүйлнүүд. сагаан эдеэ, кондитерска ба макароной зүйлнүүд болон бусад зарим продукци гаргаха кварталай түсэб үлүүлэн дүүргэгдээ.

Зарим үйлэдбэриин нэгэдэлнүүд болон предприятинууд продукци худалдаха, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэнгые хямдаруулха талаар хараалагдаһан даабаринуудаа дүүргэбэгүй, баталагдан абтаһан договорнуудтай зохилдуулжа, продукци эд хэрэглэгшэдтэ гүйсэд дүүрэнээр эльгээжэ шадаагүй.

12 предприяти (бүхы предприятинуудай 6,5 процентнь) продукци гаргалгын хэмжээгээр түсэбөө дүүргэжэ шадаагүй, тэдэнэй 5 предприятинь нормативна сэбэр продукци үйлэдбэрилхэ түсэбөө дүүргэбэгүй.

Гусиноозерско боолжоной нүүрһанай, Улаан-Үдын гадар хубсаһанай ф..., «Бурятавторемонт» ... тэйн, Клюевскэ ... зууд. Сэлэнгын ... за горитой гээгд... байна.

... сапан, оёдолой ... ностиин продукц... лон холимол ... бэрилэн гаргаха ... гэгдээгүй.

Республикын ... нуудта шэнэ ... технологи нэбт... лаха, үйлэдбэри... томадаар ханга... руулха, шэнэ ... мышленна прод... хүдэлмэри үргэ... байгаа.

Байгша оной ... талда промышле... баринуудай 36 ... гада эрдэм-шэнж... мэриин, эрдэм,... лалтануудые ... рэнэй түсэб то... байгаа. 24 хэм... дань түсэб ... тонь зарим ... лэгдээ.

Зэдын вольф... нэй комбинат, ... завод. нарин ... «Байкалрыбпром» ... лээмэнэй прод... равлени, Түлиш... ленностиин ба ... ажахын ми... шэнэ техникэ ... рэнэй түсэбые ... гаар дүүргэһэн...

БУРЯАДАЙ АССР-эй СТАТИСТИЧЕСКЭ УП...

Хүдөө ажахын шэнжэлэл

ЭРШЭЕЭ УЛАМ ШАНГАДХАХА

Буряадай АССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн баярай жэлые ажалай үндэр гүйлалтануудаар угтахые оролдожо байһан республикын хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд байгша онойнгоо түрүүшын кварталай дүнгүүдые согсолоо. Буряадай АССР-эй колхоз, совхозуудай, хүдөө ажахын гүрэнэй предприятинуудай малшад оронойнгоо Эдеэ хоолой программые бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ оролсон, мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилхэ түсэб, үүлгануудаа нэрэтэй солотойгоор бэелүүлхын тула оролдоно.

Энэ жэлэй малай үбэлжэлгын үедэ малшадай диилэнхи олон коллективүүд, мүн түрүүшүүл шэн зоригтойгоор, габшагайгаар хүдэлжэ, урдаа табиһан зорилгонуудаа дүүргэжэ шадаа. Эдэ бүгэдын ашаар олохон районууд, ажахынууд мяха, һү, үндэгэ үйлэдбэрилгээ нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо нилээд дээшэлүүлһэн байна. Тусхайлбал, байгша оной үнгэрһэн гурбан һара соо республикын ажахынууд бүхыдөө 121.224 центнер **мяха үйлэдбэрилжэ**, жэлэйнгээ түсэбые 18 процент болгоо гэхэ гү, али үнгэрэгшэ жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада, 1.261 центнерээр ехэ мяхан үйлэдбэрилэгдөө. Илангаяа Прибайкалиин, Хурамхаанай, Хэжэнгын, Загарайн, Баргажанай районууд энэ жэлдэ нёдондонойхиһоо нилээд горитой мяха үйлэдбэрилһэн байна. Баунтын, Сэлэнгын, Түнхэнэй, Кабанскын районуудай ажахынууд урда жэлэйхиһээ нилээд бага мяха үйлэдбэрилөө.

Колхоз, совхозууд **һү һааха талаар** мүн лэ амжалтагүй. Үнгэрһэн нэгэдэхи кварталсоо бүхыдөө 357.078 центнер сагаан эдеэ үйлэдбэрилөө гэхэ гү, али жэлэй түсэбэй дүүргэлтэ 22 процент болоо. Республикын 19 районой оройдоол хоёр, тэрэ тоодо Яруунын, Түнхэнэй районууд нёдондонойхидо орходоо һү һаалгаяа нилээд доошолуулаа. Харин бэшэнииинь сагаан эдеэ абалгаяа дээшэлүүлжэ байһаар.

Хойто-Байгалай районой ажахынуудта түрүүшын гурбан һарада үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 657 килограмм һү һаагаа гэхэ гү, али үнгэрэгшэ жэлэй энэ үеынхиһөө 14 процентээр ехэ һү абаа. Улаан-Үдын, Кабанскын, Бэшүүрэй, Прибайкалиин районуудай һаалишадай үнеэн бүриһөө 519—424 килограмм һү һаагаад байхадань, харин Хэжэнгын, Хурамхаанай районуудта оройдоол 268 — 277 килограмм сагаан эдеэ үйлэдбэрилэгдөө. Эдэ районуудай колхоз, совхозууд үнеэдэйнгээ һү шэмые дээшэлүүлхые оролдоногүй. Жэшээ болгон Ахын районие абаад үзэе. Энэ районой колхозууд нэгэдэхи кварталда үнеэн бүриһөө 54 килограмм һү һаажа, жэлэйнгээ түсэбые оройдоол 0,7 процентдэ хүргэһэн байна. Иимэ жэшээнүүд үшөөл олон.

Үндэгэ үйлэдбэрилхэ талаар Загарайн, Улаан-Үдын районуудай шубуушад нёдондонойхидоо орходоо ехэ **үндэгэ абаа.** Бэшүүрэй, Зэдын, Хэжэнгын шубуудай фабриканууд үндэгэ абаха талаар ехэ гээгдэлтэй.

Жэлэй эхинһээ хойшо гурбан һара соо зуун үнеэн, гунжан бүриһөө 26 тугал түлжүүлэгдээ гэхэ гү, али бүхыдөө 35.452 тугал абтаа. Энэнь нёдондонойхидо орходоо 3007 тугалаар үсөөн болоно. Илангаяа Загарайн, Улаан-Үдын, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй районуудта үнгэрһэн жэлэйхиһээ олон тугал түлжүүлэгдэнэ. Яруунын, Бэшүүрэй, Хяагтын районуудта аяар 12—9 процент тугал гарзалуулагдаа.

Гахай үсхэбэрилдэг ажахынуудта бүхыдөө 42.569 **поршоонхо абтаа** гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиһөө 14 процентээр олон түл түлжүүлэгдэнэ. Баргажанай, Загарайн, Хяагтын, Бэшүүрэй районуудта поршоонхо олоор абтаашье һаа, тэдэнэйнь 9—29 процентнь гарзалуулагдаа.

Республика дотор дүн хамта 624.459 **хурьган абтаа** гэхэ гү, али зуун эхэ хонин бүриһөө дунда зэргээр 70 хурьган абтаһан болоно. Нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо энэ жэлдэ 9.930 хурьган олон абтаа. Яруунын, Сэлэнгын, Хэжэнгын районууд үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ үсөөн хурьга абаад, үшөө тэдэнэйнгээ 5,5 — 4,1 процентыень гарзалуулһан байна.

Апрелиин 1-нэй мэдээгээр бүхыдөө 566 **унаган абтаа** гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиһөө 40 процент дээшэ түл абтаа. Энэнь зуун гүүн бүридэ тоолоходо, 4,7 унаган болоно. Илангаяа Кабанскын, Баргажанай, Мухар-Шэбэрэй районуудай ажахынуудай адуушад олон унага абаад, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлнэ.

Байгша оной түрүүшын гурбан һара соо Яруунын Бэшүүрэй, Баунтын, Хэжэнгын, Хяагтын районуудта эбэртэ бодо мал олоор гарзалаа. Ганса Яруунын районой колхоз, совхозуудта үнгэрэгшэ һарада **280 үхэр гарзалһан** байна.

Мүн лэ **хонид олоороо гарзалаа** гэхэ гү, али бүхыдөө 45.063 хонин хоролтодо ороо. Илангаяа Яруунын, Сэлэнгын, Хэжэнгын районуудта бүхы хонидойнь 3,7 — 2,8 процентнь гарзалаа.

Урда жэлэйхидэ орходоо **гахайнуудай гарзалалга** зарим тэды үсөөрбэшье, Баргажанай, Кабанскын, Бэшүүрэй районуудта бүхы гахайнуудайнь 8,9—5,2 процент гарзалаа бшуу.

Үнгэрһэн хугасаа соо **эмэ малые өөроондо оруулха** хүдэлмэри яһала ябуулагдаһан байна. Тусхайлбал, республикын ажахынууд байгша ондо бүхыдөө 40769 үнеэн болон эмэ хашарагуудые үрэжүүлээ гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиһөө 4 процентээр дээшэ мал өөрондо оруулагдаа.

Эмэ гахай үрэжүүлхэ талаар Баргажанай, Зэдын, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын, Түнхэнэй, Улаан-Үдын районууд амжалтатай.

Мүнөө хабарай энэ һаранууд шадаал һаа, бүхы малаа харууһалгые, эдеэлүүлгые эрид һайжаруулха ёһотой. Бүхы байһан тэжээлээ заатагүй буйлуулжа, зоотехническэ заабариин ёһоор гаргашалха гээшэ малшадай, мэргэжэлтэдэй зайлашагүй зорилго мүн. Иигэжэ мал ажалай продукци үйлэдбэрилгые дээшэлүүлжэ, мяха, һү, үндэгэ, нооһо гүрэндэ худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбүүдые дүүргэхэ, үлүүлэн дүүргэхын тула хамаг хүсэ шадалаа элсүүлэн хүдэлхэ саг хүрэжэ ерээ.

ШАХТАНУУДҺАА АРСАА

Туркмениин калиин дабһа олзоборилогшод шахтануудта хүдэлхөөэ арсаа юм. «Карлюк» гэжэ газарта иимэ дабһанай уурхайда жэл соо 700 мянган тонно калий шахтагүйгөөр үйлэдбэрилхэ түхеэрэлгэ барижа эхилэгдээ. Барилгашад котельнэ, хоолой соргонуудые, бассейн ба скважина бодхоохо юм. Минералай шулуун тэбхэрнүүд газар доро халуун уһаар хайлуулагдадаг байха юм. Үрэмдэлгын соргонуудаар бассейнүүдтэ татажа гаргагдаһан дабһатай уһан урда зүгэй халуун наранда шарагдажа, хатаагдаха юм. Иимэ аргаар дабһа олзоборилходо, хэдэн зуугаад горнягуудые сүлөөлхэ. дабһа олзоборилгодо хэгдэдэг гаргашые хороохо байна.

(ТАСС).

МҮРЫСӨӨНЭЙ ТҮРҮҮ ЗЭРГЭДЭ

Захаминай районой «50 лет СССР» совхозой түрүү һаалишан Валентина Банровна Цыренова районой соо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ жэлһээ жэлдэ эрхимлэжэ, районой чемпионой нэрэ зэргые олон жэлдэ алдангүй ажаллажа ябана. Валентина Банровна энэ жэлдэшье республикынгаа 60 жэлэй алдарта ойе эрхим бэлэгүүдээр угтахаар оролдон тэмсэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: һаалишан В. Б. Цыренова.
А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

ҮБЭЛЖЭЛГЭ ҺАЙНААР ҮНГЭРНЭ

Дархитада Николай Алексеевич Байбородиной харууһалдаг гунжадай гүүртэ үбэлжэлгээ яһала һайнаар үнгэргэжэ байна. Эндэ бүхыдөө 114 гунжад тоологдоно. Малшад мүнөө гүүртынгээ гунжадай толгой бүридэнь 2—2 килограмм үбһэ, зеленко, һолоомо үгэнэ. Үдэртөө гунжад һайн хагдатай бэлшээридэ адуулагдана. Иигэжэ харууһалагдаһан гунжадай хүсэ шадалынь һайн. Мүнөө дүшөөд гунжад өөроондо оруулагдаад байна.

Хориин районой «Георгиевский» совхозой ахалагша мал адуулагшада Николай Захарович Бабин туһалалсана.

Ж. БАДМАЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.

ПОЛИТИНФОРМАТОРНУУДАЙ СЕМИНАР

КПСС-эй Ахын райкомдо лекторнүүд болон политинформаторнуудай ээлжээтэ семинар болобо. Эндэ «Буряадай АССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойе нэрэтэй солотойгоор угтаха талаар районой ажалша коллективүүдэй бэелүүлхэ зорилгонууд» гэһэн элидхэл КПСС-эй райкомой секретарь Я. Д. Галсанов хээ.

Удаань үзэл сурталай эдэбхитэд лекцинүүдые шагнажа, һонирхолтой хөөрэлдөөнүүд болоһон, тэдэнэр дүй дүршэлөө халан абалсаһан байна.

«Карл Марксын һургаал болон СССР-тэ социалис байгуулалтын зарим асуудалнууд» ... ЦК-гай Генера... нүхэр Ю. ... статьягай ... һэн лекци ... анхарал тата...

Ц. ...
КПСС...
пропаганда ...

Совет орон дотор

УРДА ПОЛЮСОЙ ДЭРГЭДЭХИ ВАХТА

ЛЕНИНГРАД. Антарктидада Ленинградай станци дээрэ эрдэм-шэнжэлэгшэдэй шэнэ халаанай туг үргэгдэбэ. Урда полюсой совет бүхы 7 обсерватори болон станци дээрэ Антарктика шэнжэлхээ 28-дахи экспедициин коллективүүд хүдэлжэ эхилээ гээд тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэд радиогоор Ленинградта мэдээсээ.

300 гаран эрдэмтэд болон мэргэжэлтэд урда полюсой байгаалиие—далайн гүнзэгыһөө эхилээд, агаарай дээдэ хуби хүрэтэр шэнжэлхэ байна. Восток станци дээрэ ехэ гүнзэгыдэ хэгдэжэ байһан үрэмдэлгын дүнгүүд һонирхолтой байхаар хүлеэгдэнэ. Тэндэ элшэ хүсэнэй шэнэ түхеэрэлгэ абаашагданхай, гурбан мянгадахи метр гүнзэгыдэ скважина үрэмдэгдэжэ захалаа. Молодежныш полярнигууд мүльһэн приналнуудые бариха талаар шэнжэлгэнүүдые түрүүшынхеэ үнгэргэхэ юм.

Совет эрдэмтэдтэй хамта ГДР-эй, Кубын, Монголой эрдэмтэд эдэ шэнжэлгэнүүдтэ хабаадалсаха байна.

ИСКУССТВЫН ОРДОН

УЛЬЯНОВСК. Промышленна томо районой түбтэ Свияга мүрэнэй эрье дээрэ баригдаха искусствын шэнэ училищиин байшангай проектые городой архитекторнүүд зохёогоо юм.

Ерээдүйн 800-гаад хүгжэмшэд, уран зураашад, соёлгэгээрэлэй эмхи сургаануудай хүдэлмэрилэгшэд энэ һургуулиин аудиторинуудта нэгэн доро һурадаг байха юм. Һаруул, уужам кабинедүүд ба лабораторинууд. уран һайханай мастерскойнууд ба репетициин залнууд, миндаһан дээрэ буулгадаг студинууд болон уншалгын залнууд нээгдэхэ юм.

Энэ онсо шухаг барилгын тэг дунданьконцертын ехэ зал, хажуугаарнь уран зурагай выставкэнүүдэй зал түбхинэхэ байна.

Энэ училищи-ордон хадаа Волго дээрэхи урданай хотын ёһотой шэмэг, соёлой гол гуламтань болохо юм.

ЭНЭРХЫ СЭДЬХЭЛ

но. Тэдэнэр олон ондоо мэргэжэлтэншье һаа, бүгэдөөрэн нэгэ ажал — Эхэ ороноингоо промышленностида аихаотар хэрэгтэй үнэтэ металл малтан абана. Анна Семеновна зургаадахи жэлээ хүдэлмэрилхэ үедөө Юнхэрэй уурхайн гэшүүдэй ажалай байра байдалые, элүүр энхые һантар мэдэдэг болоо. Илангаяа үбшэн зониие бүридхэлдэ абажа, һэргылэн сараха хүдэлмэри саг болзортонь эмхидхэнэ. Бүхы уурханда иимэ үбшэнтэд 16 хүн юм. Хоёр халаантан үйлэдбэридэ тэдэниие үдэр бүри хинахада, шалган эмшэлхэдэ бэрхэтэйшэг гээшэ ааб даа. Теэд Анна Семеновна бүридхэлдэ байһан хүдэлмэришэдые руднигай профкомтой хамта түрүүшын ээлжээндэ комбинадайнгаа профилакторидо, мүн курортдо эльгээдэг, диетическэ эдеэ хоолдо табидаг байна. Жэшээнь, недондо санаторидо 9 ажалшад амараа, профилакторидо ажалһаа таһарангүй 56 хүн бэеэ эмшэлүүлээ, тусхай бэлэдхэгдэһэн эдеэ хоолдо 30 хүн хүртөө һэн. Тэрэнһээ гадна хүнэй бэедэ хоротой ажалда хүдэлэгшэд үнгэрһэн жэлэй зунһаа эхилжэ, нэмэлтэ эдеэ хоол халаан бүридөө абадаг болоо.

Анна Семеновнагай гол харюусалганууд хадаа горнягуудай ажалай байдал һайжаруулха, санитарно-эпидемиологиин эрилтэнүүдые наринаар сахин хиналга, тооһо шоройтой агаарһаа аршалха, хубиин хэрэгсэл — респиратор, мүн саг болзортоо ажалай тусхай хубсаһа хүдэлмэришэдэй үмдэлгэ шалгалга болоно. Эдэ асуудалнуудые дары шиидхэхын тула эмшэн уурхайн, комбинадай хүтэлбэрилэгшэдтэй саг соогоо хөөрэлдэһэн, бүү шиидхэбэри абаһан лэ байдаг.

Элдэб халдабарита үбшэнһөө һэргылхэ хүдэлмэри саг үргэлжэ ябуулагдана. Хахад жэлэй туршада уурхайн 180 гаран ажалшадта халдабарита үбшэнһөө һэргылхэ тарилга хэгдээ. Анна Семеновнагай гуилтаар районой түбэй больницын эмшэд эндэ ерэжэ туһа хүргэнэ. Һүүлэй үедэ, жэшээнь, 56 хүн шүдөө эмшэлүүлжэ, 12 хүн хэмэл шүдэнүүдтэй болоо. Тиихэдэ цехэй врач Галина Константиновна Красноштанова, промышленна хүдэлмэришэдэй врач В. П. Кошелев гэгшэд Юнхэрэй уурхайда ерэжэ, горнягуудай бэеын элүүр энхые шалгадаг юм.

— «1982 оной туршада хамта дээрээ 983 үбшэн зон бидэндэ хандаа. 1454 түргэн туһаламжа ажалшадта үзүүлэгдэһэн, БелАЗ түхэлэй автомашинын жолоошод 2125 дахин медицинскэ шалгалта гараһан байна. Ажалшадай дунда санитарно-һэргылэмжын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдана. Бидэнэй хүсөөр 5 лекци, 40 хөөрэлдөөн үнгэргэгдэһэн, 6 санбюллетень гаргагдажа, элүүр энхын 6 булан байгуулагдаа...», — гэжэ тус пунктын ажалай дэбтэр дээрэ бэшэгдэнхэй.

Иимэ олон тоото хүдэлмэринүүдэй диилэнхи хубиинь Анна Семеновна гансаараа шахуу бүтээнэ гэжэ мэдэхэдэ гайхамаар юм. Теэд эмшэнэй намтарые, ажалша бэрхыень ойлгодог хүн зон тэрэнэй үшөө олон уялгануудтай ажаһуудагынь мартадаггүй. Һүүлэй гурбан жэлэй туршада түбэй больницын эмхидхэдэг конкурс-харалгануудта Юнхэрэй медицинскэ пункт нэгэдэхи һуури эзэлнэ.

Нүхэр Москвитина 1980 ондо районой фельдшернүүдэй соведэй түрүүлэгшээр һунгагдаһан юм. Тэрэ гэһээр промышленностиин болон хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй элүүрые хамгаалха зорилгоор бодото хэмжээ ябуулганууд бүтээгдэбэ. Илангаяа, тосхонуудай ажаһуугшадые, нэн түрүүн малшадые болон механизаторнуудые медицинын талаар хангалга эрид һайжараа.

Районой эмшэд энэ ажалаараа республика дотороо түрүүшүүлэй нэгэн гэгдэжэ, хэдэн дахин үндэр шангуудта хүртөө һэн. Харин тиихэдэ недондонһоо Захааминай эмнэлгын эмхинүүд хүдөөгэй ажалшадай элүүрые хамгаалха талаар республикынгаа түрүү дүй дүршэлэй һургуули болоо. Буряадай АССР-эй Элүүрые хамгаалгын министерство иимэ захиралта гаргажа, хэдэн дахин районой эмнэлгын баазанууд дээрэ семинар, уулзалгануудые эмхидхээд байна. Эдэ бүхы хэрэгүүд фельдшернүүдэй соведэй түрүүлэгшын эдэбхитэй хабаадалгатайгаар үнгэрдэг гээшэ. Анна Семеновна хүдөөгэй эмшэдтэ ошожо, ажалдань туһална, саарһа дансануудые зүбөөр эрхилэлгэ заана, дүй дүршэлөө халан абалсадаг харилсаа бэхижүүлнэ.

Районой эмшэдэй заншалта жэлэй тоосоото суглаан һая үнгэрбэ. Һүүлээрнь мэргэжэлтэдэй семинар эмхидхэгдээ. Бүхы 27 фельдшерско-акушерска болон элүүрые хамгаалха пунктнуудай хүдэлмэрилэгшэдэй һуралсалые Анна Семёновна хүтэлбэрилбэ. Үбэл — хабарай хатуу сагта ажалшадай элүүр энхые хамгаалхада зохид удхатай заабаринууд үгтэжэ, ябуулха хэмжээнүүд баталагдаа.

Ажалшадай дунда хүндэтэй эмшэн мүн лэ дүршэлтэй бэрхэ гэрэй эзэн эхэнэр гэжэ суурхадаг Юнхэрэй уурхайда абтадаг руда зөөдэг БелАЗ түхэлэй автомашинын жолоошон Виктор Иванович нүхэртэйгөө Анна Семёновна хоёр басагадаа бэрхээр хүмүүжүүлнэ.

Ш. БАКШЕЕВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. С. Москвитина.

А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

ХАРХИС ХҮСЭНҮҮД БОЛОН ФАШИЗМДА ЭСЭРГҮҮСЭН

XX зуун жэлэй эгээл ехэ харата аашын буруу һүрэлгэ

Урдань Германиин рейхстаг байһан байшангай гал дүлэндэ абтахые дэлхэй хоёр дахин үзөө юм. Табин жэлэй урда тээ тэрэ гал дүлэн бузагай муухай дохёо болоно, тэрэнэй һүүлээр жэгшүүритэ шэрүүн үйлэнүүд дэлгэржэ, Германиин түүхэдэ эгээл харанхы хара саг эхилээ бэлэй. 1945 ондо рейхстаг хатуу шангаа тулалдаанай үедэ шатажа байгаа. Теэд энэнь ерүүдхэн сэбэрлэхэ гал байгаа. Совет Арми үсэд нэтэрүүгээр эсэргүүсэжэ байһан фашис ан арьятаниие эшээндэнь һүнөөн дарaжа байгаа һэн.

Энэ байшан Германиин дээрмэшэн ёһоной дайн сэрэгэй түсэблэн бэелүүлдэг газарынь олон жэлдэ байһан. Тиигээд тэрэниие зорюута галдаһан ябадал хоридохи зуун жэлэй эгээл ехэ политическэ харата ааша болоо һэн. Тиин түүхэдэ үзэгдэһэн эгээн хэрээгы шэрүүн дайн сэрэгые дүрбэн жэлэй туршада үзэлэнэйнгөө һүүлээр Берлиндэ ерэһэн сүлөөлэгшэ совет сэрэгшэдэй фашизмые илаад, энэ байшан дээрэ гараа табиһаниинь гүнзэгы удхатай һүлдэ тэмдэг мэтээр һанагдадаг юм.

Германиин рейхстагай айхабтар томо, хүнэй һүр дарадаг энэ байшангынь үнгэрэгшэ зуун жэлэй һүүл багаар Берлинэй тэг дунда баригдаһан байна. Бүлэлүүрынь хэмжэбэл, утань 400 метр шахуу болодог, 75 метр үндэр асари томо пүнхэгэр оройтой, мантан томо бүртэгэр энэ гэр юумэ ехэ мэдэхэгүй жиирэй немецэй ухаан бодолдо конституциин хубилашагүй бата байдагые харуулһан хэрэм мэтэ болоһон юм. «Немец арадта» гэжэ үбэр талаарнь дээгүүр зурыса бэшэгдэһэн үгэнүүдтэй энэ рейхстагта гар хүрэхэ гээшэ Веймарай республикын эрхэнүүд болон гүрим ёһонуудта, парламентын үндэһэ һуурида, үг заншалнуудта, хизаарлагдаһаншье һаа, демократидань халдан ороһон ябадал гэжэ харагдаха байгаа. Ехэнхидээ хархис этэгээдүүдэй эзэрхэн байһан рейхстагта Вильгельм Либкнехт болон Август Бебелиин, Карл Либкнехт болон Клара Цеткинэй, Эрнст Тельман болон Вильгельм Пигэй үгэнүүд элдэб сагта зэдэлээ һэн гэжэ немецүүд мартаагүй байгаа. Нацистнуудай засаг гартаа абаһаар һара шахуу болоод байба. Германиин монополинуудай эзэдэй ба хархис сэрэгшэдэй баадхалгаар Гитлер бүри 1933 оной январиин 30-да рейхсканцлераар томилогдоод, орон дотор фашис диктатура тогтоогдоһон байгаа. Гэбэшье хүн зоной олонхинь парламентые үлөөжэ, конституциин найдамжануудые хуу шаарнь байлгажа болохо гэжэ үшөөл этигэһээр байба. Тиин гитлеровецүүд үзэгдөөгүй ехэ хэмжээнэй харата ааша нюусаар бэлэдхэжэ, тэрэниие бэелүүлэгшэдые хуулида харша, демократида харша үйлэ хэбэ гэжэ гэмнүүлээд, олон миллион немецүүдэй уур сухал ба зэбүүрхэл үүсхэхэ зорилго урдаа табиһан байна.

Хэтэрмэ муухай тиимэ хорото ябуулга хадаа фашистнуудта эсэргүүсэдэг гол хүсэн болоһшо Германиин Коммунис партиие болон хүдэлмэришэдэй, түрүү ба демократическа бусад бүхы эмхинүүдые бута сохилгые «зүбтүүлхэһээ» гадна, гитлеровецүүдэй хэрэглэжэ байгаа мүрдэлгэ хюдалгын арга методүүдые немец болон гадаадын олониитын үмэнэ «үндэһэлхэ», мүн энэнь хэтэрмэ муухай мүрдэлгэ хэһээлтэ хэжэ эхилхэ дохёо болохо, политическэ партинуудые бута сохихо, конституционно ёһо гуримуудые гүйсэд усадхаха шалтаг болоһо үгэхэ байгаа. Фашистнуудай һанаашалһанай ёһоор, тиимэ харата ааша ба һүүлээрнь эхилхэ мүрдэлгэ хюдалганууд гитлеровецүүдэй уласхоорондын байдал бэхижүүлжэ, Европын эрдэм болбосоролые коммунизмһаа «абарха» гол хүсэн хадаа нацистнуудай диктатура болоно гэжэ США, Англи болон Франциин захиргаалдаг бүлэгүүдтэ харуулха ушартай байгаа. 1946 оной апрельдэ Нюренбергдэ гэршэ болоһо асуултада ороһон, Пруссиин гадаадын хэрэгүүдэй министерствын томо түшэмэл Гизевиус ингэжэ мэдүүлһэн юм: «Идхалга номнолгын ямар нэгэн ехэ хэмжээ ябуулга үнгэргэбэл һайн бэлэй гэһэн хүсэлэн Гитлер юрэнхы дээрэнь хэлээ һэн».

Политическэ ба психологическэ элдэб талыень бодожо үзөөд, тухиран гүрдэгшэ ба хуурмагаар һаймһаран, зондо хүндэтэй болохые оролдогшо Геббельс рейхстагые галдаха түсэб зохёоһон байна. Энэ гэмтэ ябадал хэбэ гэжэ коммунистнуудые гэмнэхэ гэһэн юм. Тон нюусаар бэлэдхэгдэһэн энэ ябуулгада «Дохёо» гэһэн далда нэрэ үгтөө һэн.

Хараалагдаһан түсэбые бэелүүлхэ гээшэ хэсүүхэн хэрэг байгаа. Рейхстагые нилээд хүсэтэй болгогдоһон полициин нарядууд хамгаалан хаража байгаа. Иимэ мантан байшангые галдахын тулада тэрээн дотор дүрэдэг ехэ материал оруулха хэрэгтэй байба. Тиин бүлэг хүнүүд лэ тэрээндэ гал апаажа шадаха байгаа. Эдэ бүгэдэ хуу хараада абтаа. Юун бэ гэхэдэ, рейхстагай байшан хоёрдугаар наци болоһшо, рейхстагай президент Герингын ордонтой газар доогуур холбоотой байгаа бшуу. Түсгаар найдамтай хори шахуу штурмовигууд эгээл эндэ сүглэрһэн юм гэжэ буруушаахын аргагүйгөөр тодоруулагдаһан. Мүн лэ эндэ дүрэдэг материалнууд асарагдаа һэн. Эгээл эндэһээ, Герингын ордонһоо, 1933 оной февралиин 27-ой үдэшэ тусхай команда газар доогуур эльгээгдэбэ. Тэрэ хадаа рейхстагые шатааха гэһэн даабари абаа. Герингын ордон тон наринаар харууһалагдажа байгаа. Ехэ дүрэхэ материал үргэлһэн олон хүн харагдангүйгөөр Герингын ордондо ороходо юм гэжэ һанахаар бэшэ һэн. Тиимэһээ газар доогуур ябаха замай байһые нацистнууд хододоо арсадаг һэн.

1933 оной февралиин 27-до юһэн час арбан таба минутада рейхстаг соо түймэрэй дүлэн соробхилон үзэгдөө. Энээн тухай бүхы орон соо, мүн хилын саанашье дары мэдээжэ болобо. Мүрдэлгэ хэжэ эхилхэһээ холо урид гараһан правительствын мэдээсэл дотор коммунистнууд гэмтэй гэжэ хэлэгдэһэн байна. Түймэрэй болоһо байһан газарта ерэһэн Гитлер олон тоото гадаадын журналистнуудта хандан, хүхирмэг баяртайгаар ингэжэ хашхарба: «Энэ бурханай тэмдэг гээшэ! Мүнөө түмэр нюдаргаар коммунистнуудые низа дарахадамнай, хэншье манда һаалта хэжэ шадахагүй». «Зай, эдэш ихэдээ хосороо! Бидэнэр тэдэниие үндэһөөрнь һалгаахабди» — гэжэ нацистнуудай түбэй орган «Фелькишер Беобахтер» һагшэн баярлан бэшээ һэн.

Гансал февралиин 28-най һүни 10 гаран мянган коммунистнууд, олон мянган социал-демократууд, түрүү уран зохёолшод болохо Эрих Мюзам, Карл Осецкий, Людвиг Ренн, Эгон-Эрвин Киш болон бусад барижа тушаагдаһан байна. Түймэрэй һүүлээр хэдэн час үнгэрөөд байхада, президентын онсо декрет тунхаглагдажа, Веймарэй конституцяар тогтоогдоһон бүхы демократическа эрхэнүүд болюулагдаһан юм. Урид хэгдэхэ мүрдэлгүйгөөр хүнүүдые тушааха, сүүдлэнгүйгөөр түрмэдэ хааха гэжэ тогтоогдобо. Болзоргүй каторга ба толгойн сааза гээшэ гол хэһээлтэнүүд гэжэ соносхогдобо.

Олониитые мүрдэн хюдалга айхабтар ехэ хэмжээгээр хэгдэжэ байба. Фашизмда эсэргүүсэгшэд илангаяа нарин муухайгаар тамалагдадаг һэн.

Фашис юстици компартиин гэмтэй байһанай «баримтануудые» яаралтай түргэнөөр бэдэрэн бэлдэжэ байба. Түймэрэй болоһо байхада, рейхстагай байшан соо «Голландиин коммунист» Ван-дер-Люббе гэгшэ баригдаа гэжэ соносхогдобо. Теэд коммунистнуудта эсэргүү шэглэлтэй нэрьеэ шууяатай сүүд хэхэ гэхэдэ, тэрэ хүн таарахагүй байшаба. Энэ голландец коммунист бэшэ гэжэ дэлхэйн хэблэл мэдээсэбэ. Энэ хадаа ухаа дутуутай, миин лэ юрын балмад ябадалтан байгаа. Гитлеровецүүдтэ ондоо хүнүүд хэрэгтэй болобо. 1933 оной мартын 9-дэ Германида Швейцариин паспортаар һуужа байһан Георгий Димитровые гестапо тушааһан байна. Энэ хадаа уласхоорондын коммунис хүдэлөөнэй үргэнөөр мэдээжэ ажал ябуулагша, Коминтернын Баруун Европын бюрогой хүтэлбэрилэгшэнь байһан. Тэрээнтэй хамта Болгариин хоёр политическэ эмигрантнууд тушаагдаһан юм. Ингээд байхада, нацистнууд нэмэл сүүд хэхэеэ бэлэдхэхэ аргатай болоһон юм.

Гэбэшье 1933 оной сентябрьда Лейпцигтэ эхилһэн сүүд фашизмые политическэ талаар ехээр диилдэһэн байдалда оруулба. Рейхстагые галдалга Германида коммунис буһалгаа эхилхэ дохёо болохо байгаа гэһэн гол гэмнэлтэһээ Георгий Димитров энэ гэхэ юумэ үлөөгөөгүй һэн. «Минии гүн сэдьхэлһээ һанадагай ёһоор, рейхстагые галдалга хадаа имагтал дэмырһэн хүнүүдэй гү, али коммунизмын тон хорото дайсадай үйлэдэһэн хэрэг болохо байна...». — гэжэ тэрэ бэшэһэн юм. Георгий Димитров энэ сүүдые үргэнөөр һамбаашалан, фашизмые элишэлжэ шадаһан байна.

Хоридохи зуун жэлэй ехэ харата ааша буруу һүрэбэ. Георгий Димитровэй хэһэн тобшололые юристнүүд болон элдэб ороной түүхэшэдэй хэһэн шэнжэлгэнүүд хожомынь эрсэшэгүй батаар гэршэлһэн юм. Энэ гэмтэ ябуулгын гэршэнэр байһан зарим хүнүүд дайнай һүүлээр ама хахалһан байна. Вермахтын газар дээрэхи сэрэгэй штабай начальник ябаһан Гальдер хөөрэхэдөө, рейхстагые шатааха ябадалые би хүтэлбэрилөө һэм гэжэ үсөөхэн хүнүүдтэ Герингын хэлэхые дуулаа һэм гээ.

Энэ хорото үйлын һургаалынь мүнөө үедэ шухала болонхой. Томас Маннай хэлэһэн, «хоридохи зуун жэлэй тон тэнэг юумэн болоһшо» антикоммунизм гитлеровецүүдэй арга методүүдые мүнөөшье үргэнөөр хэрэглэнэ. «Москвагай гар» тухай шэнэлэгдэһэн гэмнэлтэнүүд, уласхоорондын мүрдэлгэ хюдалгатай коммунис партинууд холбоотой гэһэн ба бусад гүрдэлгэ хардалганууд тэдэнэй дунда бии.

Урдань рейхстаг байһан байшан соо тон һайхан үгэ хэлэхэдээ, ФРГ-гэй федеральна канцлер Коль мүрдэлгэ хюдалга хэдэг хүсэнүүдтэ эсэргүү тэмсэл эрхилхые уряалба. Тиин тэдэ хүсэнүүдтэ Коль коммунистнуудые хабаадуулна.

Харин Баруун Германиин дотоодын хэрэгүүдэй министр Циммерман гитлеровскэ рейхэй үеые һануулһан, үһөө нэхэһэн удхатай үгэ хэлэһэн байна. Европын хилэнүүд тухай асуудал мүнөө хүрэтэр шиидхэгдээгүй гэжэ тэрэ соносхоод, германска рейхые 1937 ондо байһан хилээрнь һэргээхэ гэһэн эрилтэ табиба. «Военной министр Циммерманай хэлээшэнь 30-аад онуудай Мюнхенэй пивной сооһоо дуулдаһан үгэнүүд огто бэшэ. Гашуудамаар! Энэмнай мүнөө үедэ хэлэгдээ бшуу», — гэжэ Югославиин «Борба» газетэ бэшээ һэн.

Неонацизмын халдабарита хорхой шабхайнууд Баруун Германида яашье һалахагүй байна. Тиигээд нацистнуудай үйлэдэһэн ан зэрлиг аашануудай түлөө сэхэ харюусалгатай сэрэгэй гэмтэ ябадалтад ямар олоороо океанай саана, США-да харгалзалга доро шэбээлэнхэй гээшэб!

Мүнөөмнай гушаад онууд бэшэ гээшэ ааб даа. Тиимэһээ неофашистнуудай харата аашануудта ороной демократическа хүсэнүүдэй зүгһөө харюу сохилто үгтэнэ. Табин жэлэй урда коммунистнууд рейхстагые шатааһан юм гээшэдэ мүнөө хэншье этигэнэгүй.

Мүнөө, табин жэл үнгэрһэн хойноошье, хуушан рейхстагай байшан элдэб эсын хорото аашануудай гаргагдадаг газар болонхой. Заседанинуудай залда ФРГ-гэй бундестагай комиссинууд сугларжа, Баруун Берлин Федеративна Республикада хабаатай гэһэн хэбэртэйгээр «баталан харуулхые» оролдоно. Баруун Берлин тушаа дүрбэн талаһаа абтаһан хэлсээнэй бии байбашье, тэрэ байшан дээрэ Баруун Германиин туг далбана. Байшангай хананууд тон ханамжатайгаар штукатурлагданхай.

Хоридохи зуун жэлэй эгээл ехэ харата ааша хадаа антикоммунизм болон антисоветизмын али бүхы хорото ябуулганууд һүнэн хосорхоор түүхээр тодорхойлогдонхой юм гэжэ һануулна. Германиин Демократическа Республикада социализмын илан мандалга, мүн тэрэнэй түйлаһан амжалтанууд, ФРГ-гэй фашизмда харша, демократическа хүсэнүүдэй тэмсэлэй улам шангадажа байһаниинь социализмын хүсэнүүдэй илагдашагүй бата байһанай тодо гэршэ мүн.

Александр БЛАНК,
профессор, түүхын эрдэмэй доктор.
(АПН).

• ТАСС • АПН •

ХИЛЫН СААНАҺАА

ЛЕНИНИЗМ — ЭБ НАЙРАМДАЛ, СОЦИАЛЬНА ДЭБЖЭЛТЭ ТЭЭШЭ ЗАМ

ГАВАНА. Латинн Америкэдэ, бүмбэрсэг дэлхэйн «баруун хахад хубида түрүүлэн дэлхэйн пролетариадай вождь ба Совет гүрэнэй үндэһэ һууриие табигша В. И. Ленинэй мемориальна комплекс Кубын ниислэл хотодо баригдажа байна. Тэрэ Ленинэй нэрэмжэтэ сэсэрлиг соохи эгээл үндэр гүбээгэй оройдо баригдаха юм.

Гүбээгэй боорёор тропическа нарһан модод тариигданхай, үргэн ехэ аллей гаргагданхай. Кубын саб сагаан мрамораар түнхигдэжэ бүтээгдэһэн В. И. Ленинэй 9 метр үндэртэй хүшөө холоһоо харагдаха байна.

В. И. Ленинэй түрэһэн үдэртэ зорюулагдаһан кинофильмнүүдэй фестиваль үнгэргэгдэнэ.

УЛААН-БААТАР. «В. И. Ленин совет кинодо» — гэһэн фильмүүдэй долоон хоног эндэ нээгдэбэ. Дэлхэйн пролетариадай вождь, КПСС-эй ба дэлхэй дээрэхи түрүүшын социалис гүрэнэй үндэһэ һууриие табигшын түрэһөөр 113 жэлэй ойдо тэрэ зорюулагдана.

Ильичэй ажабайдал, ажал ябуулга тухай, Соведүүдэй залуу республикын революционно тэмсэл, шэнэ байдал байгуулха тухай совет кинематографистнуудай эрхим зохёолнуудтай Монголой арад түмэн танилсаха байна. Ленин тухай фильмүүд Дархан, Эрдэнэт, Чойбалсан, мүн республикын бусад хотонуудта, аймагуудта харуулагдаха юм.

ДАМАСК. В. И. Ленин — оюун ухаан бодолтон, манай үе сагта дэлхэй дээрэ эб найрамдалые сахижа, эрхэ сүлөөгэйнгөө ба бэеэ даадаһан байдалайнгаа түлөө тэмсэдэг арадуудта аха дүү ёһоной туһаламжа үзүүлжэ байһан дэлхэй дээрэхи түрүүшын социалис гүрэниие байгуулагша мүн гэжэ САР-ай Арадай Соведэй (парламентын) депутат, Сириин эхэнэрнүүдэй бүгэдэ ниитын холбооной түрүүлэгшын орлогшо М. Махлюта Сириин олониитын митинг дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ.

Советскэ Союз Сириие хэлбэришэгүйгөөр дэмжэдэг юм. Хоёр ороной хоорондо хани барисаанай, харилсаа холбооной договор баталагданхай.

КАМПАЛА. К. Маркс болон Ф. Энгельсэй суртал һургаалнуудые үргэлжэлүүлэгшэ В. И. Ленинэй теоретическэ баялиг эб найрамдал ба социальна хүгжэлтэ дэбжэлтэ тээшэ арадуудта замыень зааһан түрүү һургаал болоно гэжэ «Уганда — СССР» гэдэг соёлой харилсаа холбооной бүлгэмэй захиргаанай секретарь А. Браффе В. И. Ленинэй түрэһөөр 113 жэлэй ойдо зорюулагдажа, эндэ болоһон Угандын олониитын суглаан дээрэ үгэ хэлэхэдээ тэмдэглээ. В. И. Ленинэй түүхэтэ агуу ехэ алдар габьяа юун бэ гэхэдэ, тэрэ колониальна байгуулалтын һорниин һалахагүй байһые урьдшалан хэлэһэн, империализмда эсэргүү тэмсэлдэ сэгнэшэгүй хубитаяа оруулһан байна.

МНРП-гэй ЦК-гай МАЙН 1-нэй УРЯАНУУД

УЛААН-БААТАР. Эб найрамдалай, социальна хүгжэлтэ дэбжэлтын түлөө дэлхэйн ажалшадай тэмсэлтэй монгол арад һанал нэгэтэй юм гэжэ Монголой Арадай-революционно партиин ЦК-гай эндэ толилогдоһон Майн 1-нэй Уряанууд дотор тэмдэглэгдэнэ.

Энэ тэмсэлдэ социалис хани нэгэдэлтэ оронууд гол үүргэ дүүргэнэ гэжэ документ дотор хэлэгдэнэ. Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулха, ядерна дайнай аюулые сараха талаар шэглүүлэгдэһэн КПСС-эй, Совет гүрэнэй гадаадын политическэ эдэбхитэй ажал ябуулга эб найрамдалай хэрэгтэ айхабтар ехэ удха шанартай байна.

Варшавска Договорой гэшүүн-гүрэнүүдэй Прагада баталан абаһан Политическэ декларaци дотор найруулагдаһан эб найрамдалта шэнэ үүсхэлнүүд уласхоорондын түгшүүрилые һулаpуулха, бүгэдэ ниитын аюулгүй байдал хангаха гэһэн арадуудай хүсэл эрмэлзэлдэ сүм харюусана. Бүхы монгол ажалшад эдэ дурадхалнуудыень халуунаар һайшааһан байгаа.

Монгол-совет арадуудай аха дүү ёһоной эбдэршэгүй хани барисаан, али бүхы харилсаа холбоон Монголой газар дээрэ социализм амжалтатайгаар байгуулгын шухала нүхэсэл болоно гэжэ Уряанууд дотор хэлэгдэнэ.

МАДРИДТАХИ УУЛЗАЛГЫН ХҮДЭЛМЭРИ ҺЭРГЭЭГДЭБЭ

МАДРИД. Аюулгүй байдалай ба харилсаа холбооной асуудалнуудаар ниитэ Европын зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүдэй түлөөлэгшэдэй уулзалгын хүдэлмэри эндэ һэргээгдээ.

Чехословакиин, ФРГ-гэй, Советскэ Союзай, ГДР-эй ба бусад зарим оронуудай делегацинууд апрелиин 19-нэй пленарна заседани дээрэ үгэ хэлэһэн байгаа.

ЧССР-эй делегацине толгойлогшо И. Гулинский, ГДР-эй делегацине толгойлогшо П. Штеглих гэгшэд үгэ хэлэхэдээ, Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй комитедэй байгша оной апрелиин эхеэр Прагада болоһон заседани дээрэ түйлагдаһан үгэеэ ойлголсолгын хараа бодол тухай онсолон тэмдэглэһэн байна. Нейтральна ба бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй оронуудай мартын тэн багта дурадхал оруулһан шэнэ проектын үндэһөөр удха түгэлдэр, тэнсүүритэй эсэсэй документые баталан абалгаар Мадридтахи уулзалгые амжалтатайгаар түгэсхэхэ шухала гэжэ тэмдэглэбэд. Тэрээнтэй хамта нейтральна ба бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй оронуудай шэнэдхэгдэһэн проект доторхи найруулганууды хаража үзэхэ хэрэгтэй гэжэ Чехословакиин түлөөлэгшэ хэлээ. Ушарынь юуб гэхэдэ, тэдэ Варшавска Договорой гэшүүн-оронуудай хараа бодолые ёһотой һайнаар элирхэйлэн харуулжа шаданагүй.

ФРГ-гэй түлөөлэгшэ Баруун Европын арбан ороной үзэлөө үгэ хэлэхэдээ, нейтральна ба бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй оронуудай проектдэ бүхыдэнь сэгнэлтэ үгэбэгүй. Энэ проект «арбанай» ороной сэдьхэл бодолые ханаажа шадахагүй юм. Тиимэһээ тэдээн тушаа хөөрэлдөөнүүдые хэхэ хэрэгтэй гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

Советскэ Союзай делегацине толгойлогшо, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо А. Г. Ковалев заседани дээрэ үгэ хэлэбэ.

Манай һанахада, шэнэдхэгдэһэн проект уулзалгын эсэсэй документые бүрин хүсэдөөр зүбшэн хэлсэхэ талаар үгэеэ ойлголсохо хүдэлмэриие түгэсхэлгын үндэһэ һуури болоһо шадаха байна гэжэ совет делегацине толгойлогшо тэмдэглээ. Советскэ Союзай хараа бодол иимэл байна.

Гэхэ зуура энэ документ Советскэ Союзай, бусад социалис оронуудай хэдэ хэдэн һанал бодолые хараада абаагүй байна, иимэ ушарһаа тэрэниие зарим тэды һайжаруулха хэрэгтэй гэжэ бидэнэр тоолонобди.

Түгэсхэлэй документын шэнэдхэгдэһэн проектын авторнуудай хүсэлэл оролдолгонуудые ёһотой һайнаар сэгнэнэбди, тэдэнэй хүтэлбэри болгоһон һанал бодолые ойлгонобди гэжэ совет делегацине хүтэлбэрилэгшэ хөөрөөгөө үргэлжэлүүлбэ. Энэ проектдэ харюусалгатайгаар хандажа, эсэсэй документ тушаа үгэеэ ойлголсохын тула хүдэлмэри ябуулха гээшэ Мадридтахи уулзалгада хабаадагшадай хамтын уялга болоно гэжэ тоолонобди. Бидэ өөһэдынгөө хүсэлэл оролдолгонуудые иимэ шэглэлээр элсүүлхэ байнабди.

Үшөө нэгэ шухала ушар тухай хэлэе. Ниитэ Европын зүблөөндэ хабаадаһан гүрэнүүдэй удаадахи уулзалые Бухарестдэ үнгэрхын түлөө Советскэ Союзай тэмсэдэг байһаниинь һайн мэдээжэ. Варшавска Договорой гэшүүн-гүрэнүүдэй гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй комитедэй заседаниин коммюнике дотор энээн тухай тодорхойгоор мэдүүлэгдээ һэн. Иимэ шиидхэбэриин үндэһэ баримтатай байһаниинь элитэ. Ерээдүйн уулзалгын хаана үнгэрэгдэхэ байһан тухай, этигэл найдалые бэхижүүлхэ, аюулгүй байдалые хангаха, буу зэбсэгүүдые хуряаха талаар хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэхэ конференциин хаана болохо байһан тухай дэлгэрэнгы хөөрэлдөөнүүдэй болоогүй дээрэһээ энэ асуудалые табиһан ушарнай зүйтэй гэжэ һанагдана. Иимэ хөөрэлдөөнүүдэй болохо ёһотой байһаниинь ойлгосотой ааб даа.

Мадридтахи уулзалга дээрэ үгэеэ ойлголсолго бүгэдэндэ таарамжатай байха зэргэтэй гэжэ СССР-эй түлөөлэгшэ тэмдэглээ.

Мадридтахи уулзалгые буруу һүргэхые һэдэдэг делегацинуудай гэм зэмэтэй байһан тушаа СССР-эй түлөөлэгшын хэлэһэн үгые США-гай делегацине толгойлогшо өөртөө хабаадуулхые оролдоһон байха юм. Тиихэдээ тэрэ урда тээнь хэлэдэг байһан һанаанһаа абтаһан юумэеэ дурдаа, худал хуурмаг урла гаргаа.

Мадридтахи уулзалгын хүдэлмэриин зургаануудай заседанинууд эхилбэ.

ФРАНЦИ ЯДЕРНА ТЭҺЭРЭЛГЭ ХЭБЭ

ПАРИЖ. Франци Номгон далайн урда хубида газар доро ядерна тэһэлэлгэ хээ гээд Франциин правительство тусхайтаар мэдээсэбэ.

ВАШИНГТОН. США-гай зүүн-урда зүгэй 15 штадһаа ерэһэн ажалгүйшүүлэй олон хүнүүдэй хабаадалгатай митинг Конгрессэй байшангай дэргэдэ болобо. Энэ митингдэ ниитын, залуушуулай, эхэнэрнүүдэй эмхинүүдэй түлөөлэгшэд хабаадалсаа. Митингдэ хабаадагшад засагаархндай экономическа политикые, ороной дотоодын социальна хэрэгтэ мүнгэ багаар гаргашалдагые буруушааһан тухайгаа мэдүүлээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: митингдэ хабаадагшад «Ажал үгэгты, буу зэбсэг хэрэгтүй!» — гэжэ мэдүүлжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

ТОЛИ

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ:

УКРАИНАҺАА ЕРЭҺЭН БЭШЭГ

«ҺАЙН ДАА, ТҮРЭЛ ХИЗААРНИ»

Аха дүү Буряад республикаһаа Украина холошог оршодог. Гэбэшье эдэ республикануудай хани барисаанай нангин һүлдэнь, нягта холбооонь литература болонхой.

Буряад ороной бүхы ажалшадтай хамта совет Украинын хүн зон автономно республикын 60 жэлэй ойе угтаха гэжэ бэлдэжэ байна. Энэ баяр ёһололто үйлэ хэрэгые угтуулан, буряад поэт Булад Бутунаевай «Спасибо, отчий край» («Һайн даа, түрэл хизаарни») гэһэн шүлэгүүдэй суглуулбари «Донбасс» хэблэлэй «Поэдэй түрүүшын ном» гэһэн бүлэгтэ һаяхан барлагдаа.

Булат Бутунаев Черемховско горно техникумые дүүргэһэнэйнгээ һүүлдэ 1957 онһоо Донбасста ажаллана. Тусхайлбал, Белицкое хотын КПСС-эй XXI съездын нэрэмжэтэ шахтын горно мастер юм.

Нүүрһэшэн ба поэт энэ хадаа мүнөө үеын шэнжэ шанар гээшэ ааб даа. Буряад хэлэн дээрэ тэрэ шүлэгүүдээ бэшэдэг, мүнөө үедэ тэрээндэ түрэл болоһон Украинын аялганууд поэзи сооонь бии болонхой. «Хоёр эхэ» гэжэ нэрлэгдэһэн шүлэг соонь «Буряад ба Украина хоёр хүбүүнэй халуун дура сэдьхэлые эзэлнэ» гэжэ хэлэгдэнэ.

Энээн тухай номой ороолто статьягай үгэнүүд соо поэт Владимир Петонов үрин дулаанаар тэмдэглэнэ. Мүн тиихэдэ Ленин тухай бэшэһэн түрүүшын шүлэгынь поэдэй дабтагдашагүй байһые, хани барисаанай бата нэгэдэлые харуулна. Нигэжэ Буряадай болон Украинын арадуудай хани нүхэсэл үрэ дүнгүүдые туйлана.

Булад Украинын поэт болонхой. Эндэ агууехэ украин Тарас Шевченкын поэзиин образуудтай тэрэ танилсаа. Гэбэшье үшөө 1939 ондо буряад хэлэн дээрэ «Т. Шевченкын шүлэгүүд ба поэмэнүүд» гэһэн түрүүшын номые буряад уншагшад, һүүлдэнь мүн өөрөөшье Булат түрэл хэлэн дээрээ мэдэхэ болоо һэн. Украин гайхамшагта поэдэй түрүүшын оршуулагшадай нэгэн байһан Д. Дамдинов энэ номтой олониитые танилсуулаа бэлэй. Тиимэһээ «Т. Г. Шевченко» гэжэ шүлэг соогоо «Кобзарине нютагуудтаа дурсан һанадагбди» гэжэ поэт хэлээ.

Тиихэдэ «Нарһад» гэжэ шүлэг соогоо автор Буряадай мэдээжэ поэт Н. Дамдиновта хандана. Тиимэһээ поэдэй хаанашье ябахадань, түрэл нютагайнь нарһадай шууяан, алдарта Байгал—арюухан далайн долгинуудай эшхэрээн тэрээндэ дуулдадаг.

Энэ суглуулбари соо хамтадаа 21 шүлэг оруулагдаа. Энэ суглуулбариин онсо илгаа хадаа шахтёрой, мүн поэдэй зүрхэнэй халуун сохисоор бэшэгдэнхэй, тиимэһээ элдэб удхатай, ондо ондоо шүлэгүүдые холбоно.

Булат Бутунаев — ажалшан, эрхэтэн ба поэт. «Минии наһан һүүдэр болохогүй» гэһэн шүлэг соогоо гаталһан аян замаа шэнжэлэн хаража, ерээдүйн түсэбүүд тухайгаа хөөрэнэ...

Васыль ОРЕЛ,
литература шэнжэлэгшэ.
Николаев хото.

ПИОНЕРНҮҮДЭЙ СЛЁТ

Байгша оной апрелиин 24-эй үдэр 12 часта Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай түрэнэй драмын академическэ театрай байшан соо ВЛКСМ-эй Улаан-Үдын горком арадай гэгээрэлэй таһагтай сугтаа Буряадай АССР-эй пионерскэ организациин 60 жэлэй ойдо зорюулагдаһан пионернүүдэй городской слёт үнгэргэхэнь.

Партиин, комсомолой, пионернүүдэй хүдэлөөнэй ветеранууд, тэрэ тоодо Улаан-Үдэ хотын пионернүүдэй түрүүшын отрядай горнист П. И. Соколов, Москва хотодо үнгэргэгдэһэн пионернүүдэй Бүхэсоюзна I слёдой делегат О. М. Атутова болон бусад энэ һайндэртэ уригданхай.

БУРЯАД ОРОНОЙ СУУТА ХҮНҮҮД

СЭРЭГШЭДЭЙ ЭМШЭН

СССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойтой дашарамдуулан, хуушанайнгаа нүхэдтэй амаршалгануудаар андалдаа һэмди. Харин Ленинград хотоһоо хүлеэгдээгүй нэгэ бэшэгэй ерэхэдэ, гайхал, баярни хизааргүй бэлэй:

«Володя, нүхэр, Үүрэгтэ сугтаа һураһанаа һанана гүш? Эдирхэн комсомол хаһамнай мүнөө хэды гоёор һанагданаб! 1934 ондо дүүргээ һэмди. Володя, хэдэн мүр хээлэжэ, өөр тухайгаа намда дуулгыш. Шамаяа бүхөөр тэбэринэб. Мэдээсэл эльгээхэ бэзэш гэжэ найдагша Антон».

Үүрэгэй таряашан залуушуулай һургуулида Антон Зандановтан суг һураа һэмди. Олон лэ бодомжолол, дурсалга энэ бэшэг түрүүлбэ. Аяар 50 жэлэй үнгэрһэнэй удаа комсомол хаһынгаа хани нүхэсэл Антон мартаагүй бшуу. Хэн хэмнайншье мартаха эрхэгүй ааб даа. Совет засагай тогтоогдожо байһан түүхэтэ тэрэ үеын амисхаал зүрхыем дахин хайран гарахадал гэбэ. Шэнэ сагай шэнжэ ажабайдалдамнай нэбтэржэ, шэнэ дуунуудай аялга холо, ойгуур зэдэлээ һэн. Гаарһаа ерэһэн Антон Занданов, Шитханһаа ерэһэн би болон бусад залуугай зали гарган, ниитын удха шанартай хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэдэг һэмди. Хүн бүхэн эрдэм номтой болохын тула эрмэлзэдэг байгаа. Бидэ шадаха зэргээрээ хүнүүдые үзэг бэшэгтэ һургадаг бэлэйбди. Номууд, саарһа гуурһан дуталдаха. Ехэл гамнахабди даа номуудаа. Хуудаһандань нугалаа хэһэн гү, али шуулаһан, хахалһан хүниие шоо үзэдэг, шобто харадаг бэлэйбди.

Антон һуралсалдаа бэрхэ һэн. Ажалдашье абьяастай байгаа. Бултадаа шахуу таряашад, малшадай үхибүүд байгаабди. Тиимэһээл газарта дурлалнай ойлгосотой һэн. Һургуулиимнай дэргэдэ хамһабариин ажахы бии бэлэй. Үрэ жэмэстэ саад һуулгадаг, овощ, ороохо таряа ургуулдаг байгаабди. Түлеэ бэлэдхэдэг һэмди. Зоотехникын эхин дүримүүдэй мэдэсэтэй болообди. Антон энээндэ илангаа анхаралтай бэлэй. Кролигуудые үсхэбэрилдэг фермэдэ илангаяа һонирхолтой һэн. Нигэжэ үдэр, хоногуудай һубарияаи, үйлэ хэрэгүүд соогуур өөһэдөөшье мэдэнгүй һургууляа дүүргэжэрхиһэн байгаабди.

Минии нүхэр Антон Улаан-Үдын медрабфагай гурбадахи курсда ороод, тэрэнээ 1935 ондо дүүргэһэн юм. Энэ рабфагые дүүргэһэн хүн Эрхүүгэй гүрэнэй медицинскэ институтда орохо зүуршалга абадаг байгаа. Антон нигэжэ дээдэ һургуулиин студент болоһон намтартай.

Нэгэ үедэ һуралсалаа таһалдуулаа. Хажуу тээһээ туһалха хүн үгы һэн. Хубсалха, эдеэ хоолой мүнгэ олохо хэрэгтэй байгаа ха юм. Гэбэшье Антон үсэд оролдолго гаргажа, 1941 ондо институдаа дүүргээ. Залуухан врач-хирург Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай түрүүшын үдэрнүүдһээ Балтиин далайн флодто албанда мордожо, моряк болоһон юм. Ленинградые хүреэлэлгын бүхы 900 үдэр соо город соо байгаа.

Харата дайнай дүлэн унтараа. Антон Бадмаевич Занданов далайн сэрэгэй медицинскэ академиин шагнагша болоо һэн. Удаань долоон жэлэй туршада Номгон далайн флодто алба хэһэнэй удаа 1955 ондо Ленинградтаа бусаа.

Балтиин, Хойто, Номгон далайн флодуудта алба хэхэдээ, юрын врачһаа флодой медицинскэ албанай начальник хүрэтэр дэбжэһэн байна. Наһанайнгаа 37 жэлые тэрэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ үнгэргөө. 1971 ондо «РСФСР-эй габьяата врач» гэһэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө һэн. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай I шатын, Ажалай Улаан Тугай болон «Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ Эхэ орондоо алба хэһэнэй түлөө III шатын» орденуудаар шагнагдаһан юм. 14 медаль үбсүүень шэмэглэдэг. 1968 ондо СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолоор А. Б. Зандановта медицинскэ албанай генерал-майорой нэрэ зэргэ олгогдоо һэн.

Далайн-сэрэгэй медицинскэ подразделенинүүдтэ, госпитальнуудта хүдэлхэ зуураа, А. Б. Занданов моряктуудай элүүр энхын түлөө эсэшэ сусашагүй тэмсэл ябуулһан, олонойнь ами наһые абаржа, ажабайдалдань тэхэрюулһэн байна. Мэргэжэлэйнгээ талаар дээдын шадабаритай, арбан хургандаа арга домтой эмшэн нүхэд зондоо хүндэтэй хүн болоо. Генерал Зандановай нэрэ совет далайн сэрэгэй флодой түүхэдэ бодото һуурияа эзэлэн ороо. Тэрэнэй бүхы наһан — баатаршалга мүн.

Мүнөө үедэ Антон Бадмаевичтай бэшэгүүдые бэшэлсэжэ, үнгэрһэн сагай урасхалда илангаяа зүйтэйгөөр һанагдаһан ушарнуудые дурсанабди. Дайн тухай тэрэ нигэжэ бэшээ һэн: «Володя, хуушанай солдат гээшэш. Хүреэлэлгэ тухай шамда хөөрэпэнэй үлүү. Үдэр, һүниие илгадгүй сүүдхын 12 часай туршада операциин столһоо холододоггүй һэмди. Бэрхэтэйл бэлэй. Һүүл тээшээ гарнуудни туулган мэтэ хүндэ, хүлнүүдни һэлхэрэн хабдаһандал болохо. Гэбэшье скальпельнин гарнуудтам дууламгай зандаа байха. Заримдаа, тон хүндэ операциин үедэ бомбодолго, үгышье һаа буудалга эхилшэхэ. Снарядай түгдэрхэй сонхо сохин эбдэжэ, эшхэрхэ. Теэд бидэ, врачнууд, бэеэ нюуха, аюулгүй газарта хорохо эрхэгүй һэмди, хүнэй ами наһанай түлөө тэмсэл зоболон тама соошье һаань, үргэлжэлхэл ёһотой байгаа. Фронт шадархи госпитальнуудта хүдэлхэдөө, юу хараагүй, үзөөгүйбиб даа. Алуурщадай гэмээр хэды олон хүнэй шуһан адхарааб! Һанахада зэбүүсэмээр. Гэбэшье манай сэрэгшэдэй, матросуудай муу мэхэтэ, зэбсэгжэмэл дайсаниие илан дараһанинь гайхамшагтай. Хүндөөр оборготон шархатаһан сэрэгшые хараад, «Ай даа, хүл дээрээ гараха гээшэ гү...» гэжэ һанан гэһэйш, эдэгэн сасуу корабльдаа, байлдаанда тэгүүлжэ байха. «Энэл даа, эрэлхэг зоригтон һүлдэ» гэжэ һанадаг бэлэйб. Дайнай үедэ хирургаар хүдэлхэдөө, элүүр хүнһөө үбшэн хүндэ шуһа юулэхэ хүдэлмэридэ онсо анхардаг һэм. Шархатагшадые эмшэлхэдэ, энэ арга сэгнэшэгүй ехэ туһатай байһан юм».

Хүн зоной зобохо ядархые, дайнай жэрхэштэй бузар талыень илангаяа дүтөөр фронтовой врач мэдэрээ һэн. Тиимэһээл тэрэнэй мүнөө хэлэһэн үгэнүүд үнэн зүрхэнэй үгэнүүд шуу.

Юрын буряад угай малшанай бүлэдэ түрэһэн Антон Зандановай ажабайдал, тэрэнэй баатаршалгата ажал хадаа совет засагай арад, яһатан бүхэндэ олгоһон эрхэ, уялгануудһаа эхитэй.

Манай үетэнэй намтар — оронойнмнай түүхэһээ, арадаймнай намтарһаа бодото хуудаһан мүн. Энээн тухай бодомжолходоо, Антон Бадмаевич үнгэрһэн үе саг дурсана: «Баргажанай буряадуудай һуудал байдал тухай бодоод үзэхэдэм, үгытэй ядуу, харанхы мунхаг байдалһаа, гээгдэлһээ ямар богонихон саг соо гаража, жаргалай замда ороо гээшэб. Совет засагай ашаар манай арад нарата дэлхэйе энэрхы дулаан харасаар шэртэхэ аргатай болоо, урданайнгаа уйдхар гунигта дуунуудай аялгые эршэм солгёото аялгаар һэлгээ. Агууехэ Октябриин илан мандаагүй һаань, арад зомнай үбшэн зоболонһоо хохидол хосоролгоһоо һалахагүй байгаа. Жэшээлхэдэ, минии түрэлхид 12 үхибүүтэй һэн. Оройдоол дүрбэниинь амиды мэндэ үлэжэ, хүн болообди. Бөөнэр, ламанууд эзэрхэн, мэхэгохоор баяжажа, хүн зоной эд зөөриие үбэршэлжэ байдаг бэлэй. Үбшэн үхибүүдые хуурмагаар «эмшэлхыень» нюдөөрөө хараһан хүм. Аймшагтайл һэн даа. Мүнөө юрэ һанаад үзэхэдэ, жэхыдэһэ хүрэмөөр. Хорёод онуудай хоёрдохи хахадта Гааргада эхин буряад һургуули

нээгдээ һэн. 1927 ондо энэ һургуулиин 1-дэхи класста ороо һэм. Нэн түрүүн хуушан монгол бэшэг үзэһэмби. 3-дахи классһаа ород хэлэ шудалжа эхилээб. Ород хэлэн — хоёрдохи түрэл хэлэмни. Мүнөө түрэл республикаһаа холо ажаһуухадаа, буряад хэлэн дээрэ, ном һудар уншадагби. Һургуулиин зунай амаралтын болоходо, нютагтам хэды гоё һэм. Гартаа номуудые бариад, хони харюулхаяа талада гарахаб. Хажуураар үбһэ сабшаха ехэл дуратай һэм. Дүтын ой тайга, ургамал ногооной хоншуу һайхан ха[...] толгойм эрьехэдэл га[...] гэй тарнашан залу[...] һургуули хүн талаа[...] мүүжэн болбосорхо[...] маймни ёһотойл за[...] болоһон юм. Эдэ [...] дурсан, ашанартаа [...] дэм, «Үбгэн аба, Ү[...] хай үшөө хөөрыш» г[...] даг зантай юм».

Генерал-майор А. [...] данов 1978 ондо о[...] гараһан. Гэбэшье м[...] лотор С. М. Кирова[...] жэтэ далайн-сэрэгэй [...] скэ академидэ б[...] зандаа. Хүн зоной [...] хын түлөө бэеэ дү[...] хүдэлһэн хүн, [...] жэлдэ партиин гэш[...] гэн ехэ мэдэсэтэй [...] тэн гараа хабсара[...] шадахагүй байгаа. [...] сэрэгэй медицинскэ [...] туйлалтануудые сту[...] дунда дэлгэрүүлхэ[...] сэрэгэй патриотическ[...] жүүлгын хүдэлмэ[...] дын хэмжээндэ яб[...]

Зэбсэгтэ Хүсэнүү[...] ран тухай нүхэр [...] рэхэ гэһэн хүсэлни[...] Харин юрэ бусын [...] энэ хүнэй ажал яб[...] таршалга тухай б[...] хойгоор мэдэхэ дү[...] тнай, нимэ литера[...] радханаб: Генера[...] Смольниковой бэшэ[...] дээрэхи эмшэн» [...] Ленииздатта 1972 [...] лэн гаргагдаа юм. 1945 онуудай фро[...] хөөрэнэ», «Газар [...] торгойдо ба далай[...] һэн суглуулбарину[...] эй Оборонын мини[...] хэблэлээр 1982 о[...] хай. Гадна А. С. [...] «Флодой медиц[...] үгэ» гэһэн очерк [...] гэһэн хэһэг соо [...] илангаяа уншаса[...] шэгдэнхэй. 1975 [...]

Гунгаа ЧИМИТОВ

ДУУНУУД

Түрэл Буряадаа түүрэн магтая

Наранай толондол һаруул дулаахан,
Намарай дэлгэртэл баян зузаахан,
Огторгойн уудамдал эрхэ сүлөөтэй,
Олоной наадандал хүхюун зугаатай

ДАБТАЛГА:
Түрэл Буряадаа
Түүрэн магтая!
Сагаан буурал
Саянаа түшэһэн,
Байбаи номин
Байгалаа дэрлэһэн
Түрэл Буряадаа
Түүрэн магтая!

Балшархан хүүгэдтэл хонгор сарюухан,
Басагад, бэреэдтэл сэбэр арюухан,
Энхэргэн эхэдэл урин эелдэр,
Эсэгын гайхамшаг зориг түгэлдэр

ДАБТАЛГА.

Тэнгэриин зүйдэлдэл холын харгытай,
Тэрэнгиин сэсэгтэл һайхан хангалтай,
Россиһаа эхитэй хуби заяатай,
Мүнөөнэй, ерээдүйн ехэ жаргалтай

ДАБТАЛГА.

БАМ тухай

Хүлэг морииной гэшхээгүй,
Хүнэй хүбүүдэй ябаагүй
Хүбшэ тайгы доһолгон,
Хүүеэн, дүүеэн дуулдаа һэн.

ДАБТАЛГА:
Баян тайгын зэдэлээн —
Байгал-Амарай түмэр зам.

Хатуу зоригтой баатарнууд
Хаба шадалаа харуулаа.
Хангай сэбдэг хойто зүг
Халуу сорьён ажаллаа.

ДАБТАЛГА.

Түүхэ шэнэлэн зохёоһон,
Түби дэлхэйдэ суурхаһан
Түмэр замнай һайхан даа,
Түмэн зоной баяр даа.

ДАБТАЛГА.

Хэнһээш үлүүш гээд һананалби

Хэмгүй урин зангыешни
Хэтэдээ һанан ябаналби.

Хэһэн хамаг хэрэгээршни
Хэнһээш үлүүш гээд һананалби.

Сэсэн хурса үгыешни
Сээжэдээ хадуун ябаналби.
Сэбэр сэхэ замыешни
Сэгээн, гэгээн гээд һананалби.

Хонгор һайхан шарайешни
Холоһоо шэртэн ябаналби.
Хорбоо уужам дэлхэй дээрэ
Хэнһээш үлүүш гээд һананалби.

Газар, уһан, агаараа гамнангүйгөөр яалай даа

Түрэл һайхан газар дайдаа
Түшэн, түшэн ябахадаа,
Хэды золтой гээшэбибди,
Хэды соготой гээшэбибди!

Арюун булаг, гол, нуурайнгаа
Аршаан уһыпь ужа байгаад,
Ажал дээрээ урдалнабди,
Алиш тээгүүр алхалнабди.
Агаар ямар сэбэр бэ даа!

Амисхалан ябаа сагтаа
Хүн бүхэмнай элүүр мэндэл,
Хүдэр, адар баатар мэтэл.
Газар, уһан, агаар зайгаа —
Гайхамшагта баялигаа
Эрдэнидэл һананабди,
Эзэн ёһоор сахинабди.

ХУДА ХУДАГЫНАРНАЙ

Түрын эгээн хойморто
Түрүү зэргэ эзэлжэ,
Худа худагынарнай,
Хада мэтэ һууналта.

ДАБТАЛГА:
Татаа һаа,
Таһаршагүй,
Матаа һаа,
Хухаршагүй,
Ураг эльгэн бололонбди.
Урданай ёһоор таанадтаа
Ута наһа,
Удаан жаргал хүсэебди!

Залуу инаг хоёрой
Заяа хуби холбожо,
Худа худагынарнай,
Хэтэ мүнхын һайшаалтайт.

ДАБТАЛГА.

Ерээдүйдэ удхатай
Ехын ехэ юрөөлтэй,
Худа худагынарнай
Ходо сарюун ябыт даа.

ДАБТАЛГА.

ҮРЭ ХҮҮГЭДНАЙ

Түрэл совет оронойнгоо
Түүхые наринаар шудалаалта.
Түмэн буряад арадайнгаа
Түрүү хэрэгтэ дурлаалта.

ДАБТАЛГА:
Энхэ һайхан үрэ хүүгэднай,
Эрхэ монсог аша зээнэрнай!
Элинсэг хулинсагайнгаа
Эхин үгые үргэлжэлүүлхэ,
Эжынэр баабайнарайнгаа
Эгээн хүндэтэ нэрэ нэрлүүлхэ
Үндэр нангин үүргэтэйлтэ,
Үнэн сэхээр дүүргээрэйлтэ!

Ажал, тэмсэл, һуралсалдаа
Анханһаа шуналтай ябаарайгты.
Аймаг зоной заншалые
Арюун сэбэрээр сахяарайгты.

ДАБТАЛГА.

Хонгор сагаан сэдьхэлээрээ
Холые зорихо харгытайлта.
Ямар хэсүү шалгалтые
Ябуул дабаха шадалтайлта.

ДАБТАЛГА.

БУРЯАДАЙМ БАСАГАД

Золто эхэ эсэгынгээ
Зориг үргэн мүндэлөөлтэ.
Үдэр һүниин анхарал дор
Үе дээрээ үндыгөөлтэ.
Буряадайм басагад,
Институтдаа, ажал дээрээш,
Инагуудта, бэрхэнүүдтэ.
Сэдьхэлээрээш, шарайгаараа
Сэбэрнүүдтэ, эрхимүүдтэ.
Буряадайм басагад.

Эдир залуу наһан тухай
Эрхим дуугаа дуулалдагты.
Хүхюун танай дууя нагнаад,
Хүбүүд баран дурлахал даа.
Буряадайм басагад,
Түрэдэтнай уряалтайлби,
Түрүү зоноор һуугуужалби.
Энхэ жаргал тандаа юрөөн,
Энэ дуугаа дуулуужалби,
Буряадайм басагад!

ШОГ РАССКАЗ

ХОНИД ХЭНДЭ АДЛИБ?

Тиихэдэ би оройдоол табатайханшье һаа, хони адуулжа, залхууржа үрдиһэн ябааб. Хамаан бородоо мордоод ябахадаа, буряад эмээлэй бүүргэһээ арай үндэрхэнөөр харагдахаб. Ябагаар хони адуулхадаа, мантан томо эрье хонидойнгоо нюрган дээгүүр толгойм бултайгшагүй һэн. Тэрэ үедэ манай хонидые холоһоо хараһан хүнүүд:

— Энэ Балмын хонид ямар ухаатай болошоо гээшэб даа! Бухэли үдэрөө адуулгагүй, өөһэдөө бэлшэнэд лэ? — гэжэ гайхалсаха. Теэд үхэһэн хойноо хонид ухаа орог! Тэдэниинь би ябагаар адуулнаха юмбиб!

Зүгөөр абаһаар лэ хэлэхэ ёһотойб. Хони адуулха гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ! Хониной хажууда ябахада, тон хашартай юумэн гэхэдэ, үдэр хорожо үгэдэггүй юм. Зунай үедэ адуулхада арай гэжэ урга тулаад ерэһэн наран тэндээ нэгэ юумэндэ үлхэлдөөд, торошоо гээшэ гү гэжэ һанахаар, нэгэ хэһэг һууриһаа хүдэлхэгүй. Тиихэдэнь үдэр түргэн үнгэргэхын тула добын оройдо шулуугаар наадахаш. Удахагүй тэрэшье һонигүй болошохо. Хулгана, зумбараа намнаад гүйхэш. Холошье харайнгүй өөрөө эсэшэхэш. Наадажашье, намнажашье һал эсээд, өөдөө харахадаш, нараншни шамайе наада бариһандал мүнөөхил зандаа пилайжа байха.

Тон ядахадаа, хургаһан хонидоо тооложо эхилхэш. Теэд хорёод хүрэтэр тоолоод лэ тоогоо алдажархихадаа, тэрээндээшье һонёо буурахаш. Иигэжэ саг үнгэргэжэ ядаһаар ябатаршни, үдэрэй халуун одоол унажа, хонидшье агтаг хургашаха даа. Тиихэдэнь бишье тарагаа ууxaяа ургаа зайдалаад лэ гэр тээшээ табилуулшахаб. Үдэһөө хойшо эжымни намаяа амаруулхаяа хонидоо өөрөө адуулхаяа гаргаша һэн.

Теэд үглөөдэрынь үглөөнэй улаан наранаар бинь дахяад лэ хонидоо туугаад гарахаб. Дахяад лэ хорожо үгэдэггүй ута унжагай үдэр намда эхилхэ даа.

Зүгөөр нэгэтэ һалхи һүреэд намай зобоодог шара толгойтой хонинойнгоо урда арай гэжэ ороод, сухал дундаа ургаараа яһалаханаар шабхадабаб. Теэд миниишье сохихо тэдыл тухай һэн бээз. Шара толгойтомни урдаһаам хараад зогсошобо. Бишье һал эсэшэнхэй, урдаһаань сухалтайгаар харабаб. Тиигэжэ байтараа энэ хонимни байза, хэндэ адли гээшэб даа гэһэн бодол гэнтэ толгойдом орошобо. Зүб даа! Ошорой Хандамада адли ха юм! Яагааб даа, эдеэ хоолой амбаарые даагша! Сээнтэртэ хараха бүримни журбаганаса гүйжэ ябагша. Энэ хонин Хандама хоёрой нюдэнүүдэй адли гээшэ! Зэртылдээд, хамарнуудайнь ута мүртөө үзүүртэй хурса гээшэнь! Минии шара толгойто маарахадаашье «мя-һа-һаа!» —гээд, Хандамада адляар абяа гарадаг ха юм.

Иимэ «сэсэн» ажаглалта хэһэндээ ехэтэ баясабаб. Тиигээд саашадаа хонидоо адуулха бүрез сагаа үнгэргэхэ юумээ олобоб. Хонин бүхэнөө удаан адаглан харахадаа, нютагаймнай хүнүүдэй хэндэ хэниинь адли гээшэб гэжэ сасуулха ажалтай болоо һэм. Иигэжэ түрүүлэгшэдээ, орлогшодонь, бригадирта, зоотехнигтэ, Бадмын Галсанай тэнэг хүбүүндэ, тракторист Муухан Болодто, намайе һургуули руу табидаггүй директортэ гэхэһээ эхилээд, олон тоото хүнүүдтэ адли хонид һүрэг соом олдошобо. Тиигээд баймга энэ наадандаа дадажа, дүрым гутаадаг, сухалым хүргэдэг хонидоо хүнүүдэй нэрээр нэрлэдэг болошоо һэм.

— Хайшаа тэгүүлбэш, Бадмын Галсанай тэнэг хүбүүн! Харанагүй аалши, бэшэншни гарасаар гол гаража ябана бэшэ гү! Зүб лэ шамай тэнэг гэлсэдэг! Тэнэг ороолон! — гээд, талаар дүүрэн һүхирхэдэш, ехэл һонин шэнги байха. Үгышье һаа:

— Зоотехник Доржиев, тади гэнэб! Мэхэтэй шолмо хотондоо орохоо эртэлжэ байнал! — гээд, хонидоо эртэхэн гэртээ асархадаа гэмэрхэб. Нэгэтэ: — Холой гэнэб, түрүүлэгшэ Жалсанов! Түрүүлэгшэб гээд лэ һэтэ тад ондоо юумэ хэжэ ябахаб гэжэ һанаа гүш? Бари! — гээд тараалан тээшэ гүйһэн нэгэ хонибо барагхан шабхадабаб. Энэ үедэ хажуудамни ерээд тогтоһон хүнгэн машиные обёороогүйб. Машинаһаа ёһото түрүүлэгшэмнай бодото бэеэрээ гараад, намда дүтэлбэ.

— Шагдар, энэ хонидоо хараахадаа намай дурданаш? — гээд, үнэнхэһөө гайхан асууба. Би ехэ аягүй байдалда орошобоб. Теэд Жалсановые мэхэлхэгүйш, сэхыень хэлэһэмни дээрэ гэжэ бодоод:

— Танда адли хонин бии,— гээд һулаханаар хэлэбэб.

—Намда гү? Яахадаа?—гээд, Жалсанов бүри гайхаба.

— Нюураараа...

— Аляахан?

— Түү-тэрэ... — гээд, мантан томо эрье хонин тээшэ заабаб. Түрүүлэгшэ тэрэнииемни удаан шэртэн хараад, гэнтэ ташаганаса энеэжэрхибэ:

— Иимэ муухай хүн гээшэ гүб? За, бишье биб. Үшөө хэндэ адли хонидые олообши? — гээд асуухадань, бүхы мэдэхэ хонидоо заажа үгэбэб. Тиигээд Жалсановтаяа хонидоо худхажа байжа, үшөөшье олон хүнүүдтэ адли хонидые удаан бэдэрбэбди. Түрүүлэгшэ ябаха дээрэээ намһаа:

— Өөртэш адли хонин бии гү? — гээд асууба.

Тиихэдэнь би һэнгэргүй: Үгы! — гэбэб.

— Юундэ? — гээд, тэрэм һонирхобо.

— Манайхи нюураа хараха гэрэлгүйбди, — гээд мэхээ гаргабаб.

— Зүб даа... өөрын шарайтай болоҗо үшөө үрдихэш! Этигэнэб, ши һайхан хүн болохош, — гээд, толгойем эльбээд, машина тээшээ ябашоо һэн. Тэрэ үе ямар һайхан бэ даа... Тэрэ үе намда тэхэрихээ болёо. Зүгөөр мүнөө үеын эдиршүүлэй сэлмэг тэнгэри доро сэнгэн наадажа ябахые харахадаа, балшар наһаяа дахин-дахин һанажа, тэрэ үе тээшээ тэрьелшэхэ дурам хүрэдэг даа...

Д. ДЫЛГЫРОВ.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2.54—54, зам. редактора 2-68-08 зам редактора—2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни — 2-34-05, пропаганды — 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-60-91, переводов — 2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61 отдел объявлений — 2-65-54.

Республиканская типография [...] ственного комитета Бурятской [...] делам издательств полиграфи[...] ной торговли.
Н-03392. Заказ № 95. Инд[...]